

Rapport 4/2000

Styring og regulering av sykepleier-, lærer- og ingeniørutdanningen i fire land.

En sammenlignende studie av Norge, England, Finland og Nederland.

Ida Katrine Riksaasen Hatlevik

ISBN 82-7218-426-5

ISSN 0807-3635

GCS AS – Oslo - 2000

© NIFU – Norsk institutt for studier av forskning og utdanning,
Hegdehaugsveien 31, 0352 Oslo

Forord

Rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Norgesnettrådet. Formålet er å gi en sammenlignende oversikt over hvordan sykepleier-, lærer- og ingeniørutdanningen styres og reguleres i Norge, England, Finland og Nederland.

Rapporten er utarbeidet av Ida Katrine Riksaasen Hatlevik. Olaf Tvede har vært prosjektleder. Solveig Askjem, Berit Karseth, Svein Kyvik, Sverre Rustad og Ole Jakob Skodvin har bidratt med kommentarer.

Oslo, Januar 2000.

Petter Aasen
Direktør

Olaf Tvede
Seksjonsleder

Innhold

1	Innledning.....	7
1.1	Problemstillinger.....	7
1.2	Bakgrunn for rapporten.....	7
1.3	Kilder, data og metode.....	8
1.4	Disposisjon.....	9
2	Norge.....	10
2.1	Høyere utdanning i Norge.....	10
2.2	Sykepleierutdanningen.....	14
2.3	Lærerutdanningen.....	16
2.4	Ingeniørutdanningen.....	19
3	England.....	24
3.1	Høyere utdanning i England.....	24
3.2	Sykepleierutdanningen.....	26
3.3	Lærerutdanningen.....	30
3.4	Ingeniørutdanningen.....	33
4	Finland.....	36
4.1	Høyere utdanning i Finland.....	36
4.2	Sykepleierutdanningen.....	40
4.3	Lærerutdanningen.....	41
4.4	Ingeniørutdanningen.....	43
5	Nederland.....	45
5.1	Høyere utdanning i Nederland.....	45
5.2	Sykepleierutdanningen.....	48
5.3	Lærerutdanningen.....	50
5.4	Ingeniørutdanningen.....	52
6	Oppsummering og drøfting.....	54
6.1	Generelt om styring og regulering av høyere utdanning.....	54
6.2	Styring og regulering av sykepleier-utdanningen.....	57
6.3	Styring og regulering av lærerutdanningen.....	58
6.4	Styring og regulering av ingeniørutdanningen.....	60
6.5	Noen hovedlinjer.....	62
	Referanser.....	64
	Informanter.....	70

Vedlegg 1

Regulation and steering of nurse education: questionnaire.....71

Vedlegg 2

Regulation and steering of teacher education: questionnaire.73

Vedlegg 3

Regulation and steering of engineering education: questionnaire.....75

1 Innledning

1.1 Problemstillinger

Styring og regulering av høyere utdanning kan foregå på ulike måter. I hvor stor grad de enkelte utdanningene reguleres av sentrale myndigheter og hvor stor autonomi den enkelte utdanningsinstitusjon har varierer for ulike typer utdanninger og fra land til land. Ulike styringsformer kan beskrives ut fra i hvilken grad myndigheter, institusjonene selv, andre aktører og markedsmekanismer har innflytelse på utforming og valg av innhold.

I norsk høyere utdanning regulerer rammeplaner høgskolenes tre til fireårige yrkesrettede utdanninger¹. Rammeplaner er planer for studier der departementet har fastsatt nasjonale rammer for innholdet i studiene. Rammeplanene spesifiserer utdanningens mål, innhold, struktur og organisering.

Denne rapporten belyser hvordan lærerutdanningen, ingeniørutdanningen og sykepleierutdanningen reguleres og styres i Norge, England, Finland og Nederland. Det vil si hvilke instanser som har innflytelse på og avgjør studienes utforming og innhold. Her sees det særlig på sentrale regulerings- og styringsformer, institusjonenes autonomi og profesjonsorganisasjonenes innflytelse. Utdanningsmiljøenes reaksjoner på bruk av spesifikke nasjonale styringsinstrumenter utdypes også i noen grad. Videre sees det på hvordan overgangen fra studium til yrke reguleres. Dessuten omtales store prinsipielle endringer i styringsstrukturen i høyere utdanning generelt i den senere tid og begrunnelser for dette.

1.2 Bakgrunn for rapporten

I den senere tid er diskusjonen om bruk av rammeplaner intensivert. Rektor Steinar Stjernø ved Høgskolen i Oslo uttalte på kontaktkonferansen for universitetene og høgskolene den 13. januar 1999

¹ Det utarbeides også rammeplaner for mindre fag- eller studieenheter der det er ønskelig med et enhetlig innhold.

at ”rammeplaner hører fortida til”². På spørsmål fra Stjernø til statsminister Bondevik om den omfattende bruk av rammeplaner bekreftet statsministeren på kontaktkonferansen at han ville se på saken³. Som utgangspunkt for en drøfting av bruken av rammeplaner har Norgesnettrådet gitt NIFU i oppdrag å lage en beskrivelse av hvordan tre yrkesutdanninger: sykepleier-, lærer- og ingeniørutdanningen styres og reguleres i England, Finland og Nederland sammenliknet med Norge⁴. Norgesnettrådet er som kjent et nasjonalt rådgivende organ for KUF i spørsmål knyttet til høyere utdanning.

1.3 Kilder, data og metode

Rapporten bygger på foreliggende litteratur, dokumenter og et eget spørreskjema. Det er i stor utstrekning brukt informasjon tilgjengelig på Internett. Informasjonen på Internett er i hovedsak dokumenter lagt ut av utdanningsdepartementene og profesjonsorganisasjoner. Denne informasjonen gir opplysninger om høyere utdanning generelt og om de enkelte yrkesutdanningene spesielt i hvert av landene. Alle kildene er referert bak i litteraturlisten.

I forbindelse med denne undersøkelsen er det utarbeidet tre ganske like spørreskjema (vedlegg 1-3) som ble sendt til en rekke kontaktpersoner for de enkelte utdanningene i blant annet departementer og profesjonsorganisasjoner i hvert enkelt land. Spørreskjemaet ble i de fleste tilfeller distribuert per e-post.

Når det gjelder valg av terminologi har vi i denne undersøkelsen valgt å oversette landenes egne benevnelser til norske tilsvarende begreper. Det engelske begrepet ”core curriculum”⁵ omtales her som rammeplan. Der det oppgis at utdanningene reguleres av ”standards”, ”förrörning” og lignende er det valgt å beholde disse begrepene. I beskrivelsen av styringsinstrumentenes omfang og detaljeringsgrad er det først og fremst de skriftlige kildenes og respondentenes egne vurderinger som kommer

² Askjem, Solveig (1999): *Bruk av rammeplaner og andre styringsinstrumenter i høyere utdanning. Rammeplanenes omfang og detaljeringsgrad*. Norgesnettrådet. NNR-sak: 25/99.

³ Ibid.

⁴ Norgesnettrådet skulle komme med forslag til eventuelt endret bruk av rammeplaner til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet i desember 1999.

⁵ Enkelte respondenter bruker bare benevnelsen ”curriculum”, også det oversettes her med rammeplan.

til uttrykk. Vi har i liten grad hatt anledning til å sammenligne og vurdere omfanget og detaljeringsgraden av de enkelte rammeplaner og standarder.

1.4 Disposisjon

I kapittel 1 presenteres problemstillinger, bakgrunn for rapporten og bruk av kilder, data og metode. I kapittel 2 beskrives organiseringen, styringen og reguleringen av høyere utdanning i Norge generelt og for sykepleier-, lærer- og ingeniørutdanningene spesielt. I kapittel 3 beskrives tilsvarende for England, i kapittel 4 for Finland og i kapittel 5 for Nederland. I kapittel 6 oppsummeres og drøftes de ulike styrings- og reguleringsformene.

2 Norge

2.1 Høyere utdanning i Norge

Generelt om høyere utdanning

Høyere utdanning i Norge omfatter universitets- og høyskoleutdanning. Det er fire universiteter, 6 vitenskapelige høyskoler, 2 kunsthøyskoler og 26 statlige høyskoler. Disse er alle drevet av staten. I tillegg finnes det en rekke mindre private høyskoler - 26 i alt.

Universitetene er forskningsorientert og tilbyr i hovedsak akademiske studier og profesjonsutdanninger på høyere nivå. De fleste studietilbudene ved høyskolene er yrkesrettede utdanninger av lavere grad. Det finnes også studietilbud ved høyskolene som korresponderer med studier ved universitetene, som grunnfag, mellomfag og enkelte hovedfag og mastergradstilbud.

I 1994 ble 98 relativt små og spesialiserte regionale høyskoler slått sammen til 26 større og flerfaglige statlige høyskoler som et resultat av høyskolereformen. Hovedhensikten med reformen var å oppnå faglige, administrative og økonomiske gevinster. Sykepleier-, lærer- og ingeniørutdanningene er alle utdanninger som tas ved høyskolene.

Grunnlaget for opptak til høyere utdanning er normalt generell studiekompetanse. Generell studiekompetanse kan oppnås via flere veier. Den vanligste veien er fullført 3-årig allmennfaglig opplæring i videregående skole. En annen vei til generell studiekompetanse er å ta eksamen i bestemte fag⁶ i tillegg til yrkesfaglig videregående opplæring eller fagbrev/svennebrev. Søkere som har fylt 23 år i opptaksåret og til sammen har 5 års fulltids arbeidserfaring eller 5 års samlet fulltids erfaring fra arbeid⁷ og utdanning⁸ i tillegg til eksamen i bestemte fag⁹ får også generell studiekompetanse. Fra høsten 1999 gjøres det ved enkelte utdanningsinstitusjoner forsøk med opptak på bakgrunn av realkompetanse.

⁶ Disse fagene er: Norsk (4+5+5 timer), Engelsk (5 timer), Matematikk (5 timer), Naturfag (5 timer) og Samfunnsfag (6 timer) som omfatter nyere historie (4 t) og samfunnsfag (2 t).

⁷ Som arbeidserfaring kan en også regne omsorgsarbeid og militær førstegangstjeneste/siviltjeneste.

⁸ Som utdanning gjelder fullført og bestått kurs i videregående skole og/eller folkehøgskole, og eksamen fra høyere utdanning av minst ett års lengde.

⁹ Disse fagene er de samme som angis i fotnote 6.

Omfanget av de enkelte studieenheter, både på universitetene og på høyskolene, beskrives med vektall. 10 vektall er definert som omfanget av ett semesters fulltidsstudium.

Styring og regulering av høyere utdanning

Med noen få unntak er statlig utdanning underlagt Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (KUF). De viktigste elementene i det statlige styringssystemet for universitets- og høyskolesektoren er hjemlet i lov om universiteter og høyskoler fra 1995. Myndighetene har ansvaret for dimensjoneringen av høyere utdanning. For de fleste studier finnes det øvre grenser for hvor mange studenter som kan tas opp. Enkelte studier som medisin, sivilingeniør og lærerutdanningen er strengt adgangsregulerte. En rekke universitetsstudier er i prinsippet åpne for alle med studiekompetanse. Men i perioder med sterkt søkerpress har også disse blitt adgangsregulerte.

Departementets styring med de enkelte institusjonene kommer til uttrykk gjennom de styringsdokumenter som fastlegger ressurser og fullmakter, de resultatkrav departementet stiller, styringsdialogen mellom departementet og institusjoner i virksomhetsåret, samt tilbakerapporteringen fra institusjonen til departementet gjennom året og ved årets slutt.

I løpet av 90-tallet har styringen av høyere utdanningsinstitusjoner formelt endret karakter fra detalj- til rammestyring. Større autonomi for institusjonene og frihet fra statlig detaljstyring har til hensikt å skape omstillingsdyktige og kostnadseffektive institusjoner. I praksis er det grunn til å stille spørsmål ved hvor reelt dette skiftet er. Samtidig med at desentralisering av ansvar og prinsippet om målstyring ble innført, kom et detaljert lov- og regelverk for både den administrative og faglige delen av høyskolenes virksomhet. Styringen er ikke blitt lagt om til mål- og resultatstyring i den grad forvaltningsreformene hadde forutsatt. På flere sentrale områder bygger styringen mer på regelstyringslogikk enn på mål- og resultatstyring som prinsipp¹⁰.

Alle universiteter og høyskoler er samlet i et nettverk, Norgesnett for høgre utdanning og forskning. Ideen om Norgesnett ble ”unntatt” av Hernes utvalget i 1988 og er gradvis blitt innført på 90-tallet. Norgesnett er opprettet for å sikre samarbeid, arbeidsdeling, styrke de enkelte fagmiljøene, skape et bredere studietilbud til studentene og gjøre det lettere å skifte studiested. *Norgesnettkonseptet* forutsetter nasjonal planlegging, styring og regulering og en sentralt fastsatt arbeidsdeling. Herunder ligger også departementets myndighet til å fordele knutepunkter på studienivå med sikte på samordning og langsiktig

¹⁰ Kyvik, S. (red) (1999) Evaluering av høyskolereformen side 316-17.

utvikling av Norgesnett. I sum griper disse styringsinstrumentene direkte inn eller legger føringer på de fleste sentrale områdene for høgskolenes virksomhet. I 1995 tildelte KUF en rekke knutepunktfunksjoner til statlige høgschooler som i stor grad var alene om spesielle fagprofiler. Med knutepunktfunksjoner siktes det til både studienivå og kompetanseområde/faglig nivå.

Både grunn- og videreutdanninger innenfor yrkesrettede utdanninger i høgschoolsystemet reguleres av nasjonale rammeplaner. I henhold til universitets- og høgschooleloven § 46 kan departementet fastsette nasjonale rammeplaner for enkelte yrkesutdanninger og enkeltfag som inngår i en yrkesutdanning. Rammeplaner innebærer en nasjonal spesifisering av mål, innhold, struktur og organisering innenfor flerårige yrkesrettede utdanninger. Rammeplanene skal angi studiets omfang og beskrive obligatoriske emner i form av hovedemner og delemner sammen med krav og betingelser som stilles i utdanningen. Det er først og fremst studier ved høgschoolene som styres av rammeplaner, mens universitetsstudiene ikke har denne type styring¹¹.

I 1997 begynte KUF å utfylle rammeplanene med forskrifter. Forskriftene er vanligvis på ca 2 sider. Forskriftene regulerer organisering og vekttallsfordeling av faglige innhold. De fastsetter praksisomfang, interne vurderingsordninger, eksamensbestemmelser, vurderingsuttrykk og vitnemål. En rammeplan gjelder for grupper, mens forskrifter gjelder den enkelte students rettigheter det vil si at han i prinsippet kan fremme klagesak om ikke høgschoolen for eksempel oppfyller kravene til praksisopplæring. For øvrig har de samme juridiske status.

Regulering gjennom rammeplaner gjør det mulig å samordne og ensrette utdanningene over hele landet gjennom en felles nasjonal faglig standard. En ensretting av utdanningene gjør det blant annet mulig å flytte fra en høgschool til en annen i løpet av utdanningen. For de enkelte utdanningene kan rammeplanstyring betraktes som viktig for å opprettholde enhetlige utdanninger og bidra til å sikre en viss grad av stabilitet. Dette kan ha stor betydning i perioder hvor ressurstilgangen til høgschoolene reduseres¹².

På de områder hvor det offentlige både utdanner kandidatene og etterpå ansetter dem, finner en de mest detaljerte rammeplanene. Lærerutdanningen og sykepleierutdanningen har detaljerte rammeplaner, mens ingeniørutdanningen har en mindre detaljert rammeplan. En av

¹¹ Noen få studier ved universitetene reguleres av rammeplaner f eks ettårig praktisk-pedagogisk utdanning og tolkeutdanningen for døve, døvblinde og døvblitte.

¹² Karseth, Berit & Kyvik, Svein (1999) Undervisningsvirksomhet ved de statlige høgschoolene. Delrapport nr. 1. Evaluering av høgschoolereformen side 89.

forklaringene på at lærerutdanningen har så omfattende og detaljrik rammeplan er at enhetsskoletanken står så sterkt i Norge. Å satse på en solid felles basis hos lærerne anses som et viktig virkemiddel for å oppnå målet om en enhetlig grunnskole. Kvalifikasjonskrav for lærere er regulert i opplæringsloven. For helsefagene er kravene til forsvarlig utøvelse regulert i helsepersonellovene. Rammeplanene vurderes dessuten som nødvendige eller nyttige virkemidler for å forenkle autorisasjonsprosedyrene for disse yrkene. I tillegg har Sosial- og helsedepartementet eller andre interesseparter mulighet til å påvirke utdanningene og velferdsyrkene gjennom innflytelse på utformingen av rammeplanene.

Sykepleier- og lærerutdanningen forvalter et stort antall velferdsordninger. Samlet utgjør velferdsordningene en rekke individuelle og kollektive rettigheter for befolkningen. Velferdsyrkene forvalter en betydelig del av samfunnets ressurser. Det offentlige står som garantist for at feilbehandling eller forsømmelse ikke skal forekomme og inngår avtaler med yrkesgrupper om deres virksomhet. Men myndighetene har lite innsyn i det daglige arbeidet. Det har generelt vært politisk enighet om at faggrupper som skal iverksette utdannings- og helse- og sosialpolitiske vedtak bør utdannes etter en form for samfunnskontrakt. Det er også et utbredt ønske blant politikere og i befolkningen generelt at kvaliteten på velferdstjenester skal være lik rundt om i landet uavhengig av hvor personalet er utdannet. Rammeplanene skal sikre en felles nasjonal faglig standard.

Videre skal rammeplanene bidra til at arbeidsgivere, studenter og utdanningsinstitusjoner får en bedre oversikt og styring over hva utdanningene skal innebære og kvalifisere til. En rammeplan vil også kunne fungere som et hensiktsmessig sammenligningsgrunnlag å ta utgangspunkt i ved evaluering og kvalitetssikring av studieopplegg. Et annet moment er at det er en fordel å ha en felles nasjonal standard både ved flytting fra en institusjon til en annen i Norge, ved utveksling av studenter til utlandet og for godkjenning av utdanning fra andre land.

I debatten om bruk av rammeplaner har representanter for høyskolene trukket frem en del ulemper de mener denne reguleringsformen fører med seg. Ulempene som fremheves er først og fremst den begrensning disse høyskolene opplever ved gjennomføring av rammeplanstyrte utdanninger. Det pekes på at de nasjonale rammeplanene legger sterke føringer på høyskolenes undervisningstilbud og begrenser dermed høyskolenes handlingsrom. Ved at høyskolenes autonomi reduseres hevdes det at både initiativ og kreativitet kan hemmes. Det hevdes videre at rammeplanene kan hindre ønskelig omstilling og at bestemmelser i rammeplanene kan hindre effektive samordningstiltak som fellesundervisning. Det pekes også på at

rammeplanene fastlegger omfang av og former for praksis, og låser dermed institusjonene med hensyn til kostnader. Det fremheves at praksisplasser er svært kostnadskrevende, men at det mangler tilstrekkelige tilleggsbevilgninger for å oppveie dette. Videre pekes det også på at kunnskap raskt foreldes og institusjonene derfor har behov for større frihet til å foreta endringer i de planer som styrer utdanningenes innhold og opplæringsformer. Det kan altså være et spenningsforhold mellom behovet for å sikre nasjonal styring mot felles mål og det å gi den enkelte institusjon mulighet for fleksibilitet og handlingsrom.

2.2 Sykepleierutdanningen

Generelt om sykepleierutdanningen

I det norske helsevesenet er sykepleierne den største og den eldste gruppen blant dem med 3-årig grunnutdanning. De har en nøkkelrolle i omsorg, pleie og behandling av syke mennesker både på sykehus og i kommunchelsetjenesten. Ved siden av å gi omsorg og pleie koordinerer og samordner sykepleiere tjenester av mange slag. Sykepleierskolene ga inntil 1981 utdanninger på ulike forvaltningsnivå og var drevet av stat, fylkeskommuner, kommuner samt humanitære eller religiøse organisasjoner. I 1981 ble sykepleierutdanningen etablert som høgskoleutdanning. De fleste sykepleierhøgskolene var fylkeskommunale inntil de i 1986 ble overført til staten. Sykepleierutdanningen gis i dag ved 22 statlige høgskoler og 5 private høgskoler som drives av kristne organisasjoner. Opptakskrav er generell studiekompetanse. De private høgskolene har i tillegg særkrav. Enkelte stiller krav i forhold til bekjennelse av kristen tro eller medlemskap i et kristent kirkesamfunn. Studentopptaket har økt de siste årene.

Sykepleierstudiet er i dag normert til 3 års fulltidsstudium. Innholdet i utdanningen omfatter både teoretisk fagkunnskap og erfaringsbasert kunnskap. Sentrale fag i sykepleierutdanningen er sykepleiens kunnskapsområde (45 vekttall), sykepleiens samfunnsvitenskapelige grunnlag (6 vekttall) og sykepleiens naturvitenskapelige og medisinsk-faglige grunnlag (9 vekttall). Praksis utgjør halvparten av studietiden. Studentene skal ha 1 års praksis i helsetjenesten utenfor høgskolen og et halvt år avsettes til praksisrettede studier i høgskolen.

Norsk Sykepleierforbund (NSF), stiftet i 1912, er den eneste landsomfattende fagorganisasjon for sykepleiere med norsk offentlig godkjenning. En av NSF's hovedmålsettinger er bedre lønns- og arbeidsforhold for sine medlemmer. Videre arbeider NSF for bedre utdanning for sykepleiere, og en bedre sykepleietjeneste for befolkningen.

Styring og regulering av sykepleierutdanningen

Før 1981 var det faglige ansvaret for utdanningen forankret i Sosialdepartementet. Da sykepleierutdanningen ble høgskoleutdanning i 1981 ble utdanningen underlagt det daværende Kultur- og vitenskapsdepartementet, senere Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Men fremdeles står Sosial- og helsedepartementet helt sentralt i fastsetting av innhold i sykepleierutdanningen.

Frem til 1988 ble sykepleierutdanningen regulert av "Forskriften for offentlig godkjenning av sykepleierskoler" utarbeidet av Sosialdepartementet ved Helsedirektoratet. Allerede i 1981 satte KUF i gang arbeid for utvikling av en rammeplan for sykepleierutdanningen for å avløse de tidligere retningslinjene fra Sosialdepartementet. Den første rammeplanen for sykepleierutdanningen ble utarbeidet av Rådet for sykepleierutdanning og godkjent av KUF i august 1987, senere ajourført i 1992. Frem til 1987 ble det praktisert felleseksamen for alle sykepleierstudenter. Etter innføringen av rammeplaner ble felleseksamen opphevet. Høgskolene fikk rett til å oppnevne egne sensorer og følge reglene om eksamen i henhold til universitets- og høgskoleloven § 50.

Gjeldende rammeplan regulerer mål, innhold, opplæringsformer, praksisperiodenes lengde og innhold, hvilke fag det skal være eksamen i og utforming av vitnemål inkludert karakterskala. Rundskriv om vilkår for offentlig godkjenning som sykepleier i alminnelig sykepleie fra Sosialdepartementet (Helsedirektoratet) er vedlegg til rammeplanen.

På grunn av høgskolereformen i 1994 er rammeplanen for sykepleierutdanningen under revisjon igjen. På midten av 90-tallet utarbeidet Rådet for høgskoleutdanning i helse- og sosialfag et forslag til ny rammeplan for sykepleierutdanningen tilpasset høgskolereformen. Forslaget ble sendt til KUF for godkjenning, men ble stoppet i Sosial- og helsedepartementet. Sosial- og helsedepartementet påpekte at planen ikke oppfylte ønsket om styrking av medisinske fag og av praksisopplæringen. Dette førte til oppretting av det såkalte "Mekki-utvalget". Utvalget fikk i oppdrag å revidere rammeplanforslaget og utarbeide mer detaljerte regler for praksisopplæringen. Dette arbeidet er nå avsluttet, men det er fortsatt uklart om ny rammeplan kan tas i bruk høsten 2000. I dag står striden først og fremst om mer penger til praksisopplæringen.

Rammeplanen for sykepleierutdanningen følger internasjonale EU-forskrifter for gjensidig godkjenning av sykepleierutdanninger.

Autorisasjon av offentlige sykepleiere skjer ved at en etter søknad meddeles offentlig godkjenning hvis vilkåret om fullført grunnutdanning i sykepleie er oppfylt. I 1998 ble den nye helsepersonelloven vedtatt. Det betyr at sykepleierutdanning og yrkessertifisering nå reguleres av ulike

lover, henholdsvis universitets- og høskoleloven eller privathøskoleloven på den ene siden og helsepersonelloven på den andre siden.

Rektormøtene var tidligere sentrale fellesmøter for sykepleierutdanningen. Disse møtene hadde sin bakgrunn i den sterke veksten av sykepleierskoler etter krigen, dette førte til behov for koordinering. Rektormøtene ble en viktig møteplass for drøfting og avgjørelse av felles spørsmål. Etter hvert ble disse møtene utvidet med representanter fra KUF, Sykepleierforbundet, Rådet for høskoleutdanning i helse- og sosialfag og studentene. På disse møtene ble blant annet fortolkning av rammeplanene drøftet. Etter at fagrådene ble nedlagt og Høskolerådet opprettet i 1998 har Nasjonalt råd for helse- og sosialfagene, de såkalte dekan-møtene, overtatt en del av de gamle rektormøtenes funksjon. I dag er målgruppen flere ulike utdanninger, men fortsatt dominerer sykepleierutdanningene møtene fordi de har flest studenter og dermed flest representanter blant dekanene.

2.3 Lærerutdanningen

Generelt om lærerutdanningen

I Norge skilles det mellom ulike kategorier lærer: førskolelærere¹³, allmennlærere, faglærere¹⁴ og yrkesfaglærere. I tillegg skilles det mellom ulike nivåer på lærerutdanningen: førskolelærerutdanning, allmennlærerutdanning, adjunktutdanning, faglærerutdanning og lektorutdanning. I denne rapporten fokuserer vi på allmennlærerutdanningen, som videre omtales som *lærerutdanning*. Denne lærerutdanningen er en høskoleutdanning og gis ved 17 statlige høskoler og en privat høskole. Opptakskravet er generell studiekompetanse. Samisk høskole krever i tillegg samisk som første språk fra videregående skole eller egen språkprøve.

I 1992 gikk lærerutdanningen over fra å være 3-årig til å bli 4-årig fulltidsstudium. Lærerutdanningen er i hovedsak rettet mot pedagogisk

¹³ Førskolelærer blir en ved å ta en treårig førskolelærerutdanning. Den er en høyere utdanning som grovt sett fokuserer på barnas samlede utvikling og forutsetninger og har primært hatt barnehagen og førskolen som sitt arbeidsområde.

¹⁴ Faglærer kan en bli ved å ta en grad på universitetet og i tillegg ta et års praktisk pedagogisk utdanning (PPU). Ved å ta en cand. mag. grad + PPU blir en adjunkt. Ved å ta hovedfag (cand. polit., cand. philol. eller cand. scient.) + PPU blir en lektor. Det finnes også egne faglærerutdanninger i for eksempel kroppsøving og musikk, dans og drama. Disse ble omdefinert og fikk nye rammeplaner i forbindelse med LU-98.

arbeid i grunnskolen og forbereder blant annet for klasselærerfunksjonen. Den kvalifiserer også for undervisning av voksne i grunnskolens fag. Studentene skal i løpet av studiet møte varierte arbeidsformer som forelesninger, kollokvier, gruppearbeid, laboratoriearbeid, prosjektarbeid og ”skapende aktiviteter i estetiske fag”. Det forventes at studentene selv skal innhente kunnskap og drive selvstudier.

Lærerutdanningen omfatter en obligatorisk del på 60 vekttall og en valgfri del på 20 vekttall. Den obligatoriske delen er lagt til de tre første studieårene og inneholder: estetiske fag (kunst og håndverk eller musikk) (5 vekttall), kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering (10 vekttall), matematikk (10 vekttall), natur, samfunn og miljø (10 vekttall), norsk (10 vekttall), praktiske fag (heimkunnskap eller kroppsøving) (5 vekttall), pedagogikk (10 vekttall) og praksisopplæring. Den obligatoriske delen omfatter også et tverrfaglig kurs i drama som metode på 30 timer. Praksisopplæring er en sentral del av allmennlærerutdanningen og inngår i den obligatoriske delen. Praksisopplæringen har i de tre første årene et omfang på til sammen 18 uker. Gjennom praksis i både barne- og ungdomstrinnet i grunnskolen skal studentene få erfaring med lærerens arbeidsoppgaver og oppleve skolesamfunnet i sin helhet.

Den valgfrie delen av utdanningen er lagt til det fjerde studieåret. Studentene kan da velge å sikte seg inn mot ulike fag og fagområder, mot spesielle arbeidsoppgaver eller mot spesielle trinn i grunnskolen. I den valgfrie delen skal studentene velge enten to 10 vekttalls enheter eller en 20 vekttalls enhet. Studieenheter kan være videreføring/fordypning av fag som inngår i den obligatoriske delen av utdanningen, nye fag fra rammeplan for allmennlærerutdanning eller studieenheter som er basert på gjeldende rammeplaner for videreutdanning av lærere. For studenter som velger to 10 vekttalls enheter, er det ene valget bundet. Departementet fastsetter til enhver tid hvilket fag valget skal være bundet til på bakgrunn av aktuelle behov i grunnskolen. Den valgfrie delen av utdanningen skal inneholde praksisopplæring på ca 2 til 4 uker.

Styring og regulering av lærerutdanningen

Den faglige styringen av lærerutdanningen i Norge har siden 1975 hovedsakelig foregått gjennom rammeplaner. Tidligere ordninger med felleksamen og sentral sensur for de fleste fag opphørte med innføringen av rammeplaner. Rammeplanene gir retningslinjer for læringsmål, innhold, arbeidsmåter og vurderingsordninger for studieenheter. Bruken av rammeplaner innførte målstyring som et nytt og gjennomgående prinsipp i rammeplanrevisjonen av 1998. I stedet for fastsetting av *studieinnhold* i studieenheten definerer planen *læringsmål* som studiet skal realisere. Den gjeldende rammeplanen er på 170 sider.

20 av sidene er fellesstoff for alle lærerutdanningene¹⁵. Planen behandler 14 ulike fag/fagområder, de fleste av disse har to eller tre ulike ti-vektts studieenheter. Institusjonene skal selv konkretisere retningslinjene i egne fagplaner og velge pensum for studieenheter som kan realisere læringsmålene.

Midt på 1980-tallet kom Lærerutdanningsrådet med forslag om å styre utdanningen sterkere ved å innføre kjernepensum i studieenheter. Dette forslaget møtte sterk motstand og ble lagt til side. Lærerutdanningsrådet var frem til 1987 et dels rådgivende, dels kontrollerende organ for lærerutdanningen. Rådet hadde kontroll over eksamensarbeidet gjennom oppnevning av sensorer og oppgavekonsulenter, og ved å kreve sensorrapporter fra alle eksamener. Delvis på grunn av striden rundt kjernepensumet ble Lærerutdanningsrådet utsatt for sterk kritikk. I 1987 ble Lærerutdanningsrådet evaluert av det daværende Rasjonaliseringsdirektoratet med den følge at Lærerutdanningsrådet ble omgjort til et rent rådgivende organ. Sentral styring av lærerutdanningen skjedde gjennom lærerutdanningsloven med forskrifter, gjennom fastsetting av studietilbud og studieplasser og gjennom budsjettildelingene. I 1998 ble Lærerutdanningsloven opphevet samtidig som opplæringsloven¹⁶ og revidert lov om universiteter og høyskoler overtok de lovfunksjoner for lærerutdanningen som Stortinget ønsket å beholde. Samtidig med opphevelsen av lærerutdanningsloven ble også Lærerutdanningsrådet nedlagt.

Rammeplanen for lærerutdanningen er revidert i 1980, 1992 og i 1999. Med den siste rammeplanen er det gjort flere endringer i lærerutdanningen. En kan til en viss grad si at utdanningen nå er mer styrt enn tidligere. En større del av studiet er nå fastlagt som obligatorisk og de ulike studieenheter har en fast plassering i modellen. Planen har strammet inn på en del profesjonsspesifikke krav, blant annet ved å understreke krav om indre sammenheng i utdanningen og ved å insistere på at fagdidaktikk integreres i alle fagenheter. I tillegg har kravet om praksisopplæring økt i den nye planen.

Fokuserer en på andre forhold kan en si at styringsgraden i den siste rammeplanen er uendret i forhold til tidligere rammeplaner. Alle planene har omtrent samme lengde og konkretiseringsgrad, og gir institusjonene betydelig handlingsrom til å avgjøre emner, pensum og arbeidsmåter.

¹⁵ Rammeplanen for lærerutdanningen er bygd opp som et felles rammeverk for alle lærerutdanningene (allmennlærer-, faglærer-, yrkesfaglærer- og praktisk-pedagogisk utdanning) for å understreke profesjonssammenhengen i lærerutdanningen.

¹⁶ Opplæringsloven omhandler blant annet utdanningskrav til lærere.

I tillegg til rammeplan for lærerutdanningen setter opplæringsloven kompetansekrav til undervisningspersonalet. I grunnskolen er allmennlærerutdanningen den eneste utdanningen som kvalifiserer til pedagogisk arbeid på alle trinn. Førskolelærere med videreutdanning kan undervise på barnetrinnet. Også faglærere og adjunkter kan undervise i grunnskolen, men deres undervisningsrett er begrenset til de fagene de har fordypning i.

Fra 1998 er det innført skikkethetskrav for læreryrket. Utdanningsinstitusjonen skal vurdere om den enkelte student er skikket for læreryrket. Vitnemål for fullført lærerutdanning forutsetter at studenten er vurdert som skikket for læreryrket. Skikkethetsvurdering skal foregå gjennom hele studiet. En student som vurderes til ikke å være skikket for læreryrket kan utestenges fra studiet.

I tillegg til de ovenfor nevnte reguleringsformer som styrer lærerutdanningen kan også andre forhold virke styrende inn på de enkelte institusjoners utforming av lærerutdanningen. Læreplan for grunnskolen fra 1997 (L97) gir detaljerte beskrivelser av det innholdet som lærerne skal undervise i i de enkelte fag på hvert av grunnskolens trinn.

2.4 Ingeniørutdanningen

Generelt om ingeniørutdanningen

I Norge har vi forskjellige typer høyere teknisk utdanning, ingeniør- (2-årig), høyskoleingeniør-, sivilingeniør- og cand. scient.-utdanning¹⁷. Her omtales kun høyskoleingeniørutdanningen. Ingeniørutdanning tilbys ved 16 statlige høyskoler, en privat høyskole og Hårens ingeniørhøyskole. Opptakskravene til høyskoleingeniørutdanningen krever som hovedregel enten allmennfag med fordypning i matematikk og fysikk (3MX/3MN og 2FY), teknisk fagskole¹⁸ eller ettårig forkurs¹⁹.

¹⁷ Sivilingeniørutdanningen tar 4 ½ -5 år og gis ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (tidligere NTH), Norges landbrukshøyskole, Universitetet i Tromsø, samt ved høyskolene i Agder, Narvik, Stavanger og Telemark. Sivilingeniørutdanningen er en mer teoretisk/vitenskapelig utdanning enn ingeniørutdanningen ved høyskolene, men også den er problemorientert. En kan også ta et 5-årig teknologisk orientert studium ved universitetene i Bergen og Oslo som gir rett til graden cand. scient. eller tittelen sivilingeniør. Det finnes også 2 til 3-årig påbygning for høyskoleingeniører som gir rett til cand. scient.-graden eller tittelen sivilingeniør.

¹⁸ Teknisk fagskole er et toårig utdanningstilbud i den videregående skole som kvalifiserer til opptak til høyskoleingeniørutdanning på alle linjer.

Ingeniørutdanning ved høyskolene er i dag en 3-årig teoretisk og yrkesrettet/problemorientert utdanning. Tidligere var ingeniørutdanningen 2-årig. I 1980 ble det åpnet opp for prøveordninger med 3-årig ingeniørutdanning. På midten av 80-tallet ble ingeniørutdanningen permanent 3-årig.

Det at ingeniørutdanningen ble utvidet til en treårig utdanning innebar at den europeiske ingeniørorganisasjonen FEANI²⁰ tok inn den norske ingeniørutdanningen i sitt register. FEANI er en organisasjon for nasjonale ingeniørorganisasjoner fra 27 europeiske land. FEANIs register har til hensikt å utarbeide rammer for gjensidig godkjenning av kvalifikasjoner. Dette gir arbeidsgivere større oversikt og letter mobiliteten for ingeniører på tvers av landegrensene. Registeret setter standarder for godkjenning av ingeniørutdanninger som stadig vurderes og endres. Dette er ment å være en konstant oppmuntring til oppdatering. Registeret er også en kilde til informasjon om variasjoner mellom de ulike medlemslandene. Å ha en ingeniørutdanning som er tatt opp i FEANIs register innebærer at en har en del av den basis som kreves for å kunne bli EUR ING²¹. EUR ING er en beskyttet europeisk profesjonstittel for ingeniører som oppfyller spesifikke krav til utdanning og relevant arbeidserfaring.

Ingeniørutdanningen er delt inn i ulike linjer og studieretninger med grunnlagsfag og samfunnsfag felles. Ingeniørutdanningen er i hovedsak bygget opp av seks hovedelementer: grunnlagsfag, samfunnsfag, tekniske linjefag, tekniske studieretningsfag, valgfag og hovedprosjekt. Grunnlagsfagene består av matematiske og naturvitenskapelige fag. Samfunnsfag består av fag som økonomi, markedsføring, språk, kommunikasjon, organisasjon, administrasjon og ledelse, jus og miljøspørsmål i vid forstand. Linjefagene er grunnleggende tekniske fag innenfor den hovedretning en har valgt å studere. Studieretningsfag er de tekniske fagene som gir spesialisering og fordypning innenfor et

¹⁹ Ettårig forkurs beregnet på søkere med ren yrkesfaglig studieretning i videregående skole eller voksne med lang arbeidserfaring. Ettårig forkurs er et studium i allmennfag på videregående skole nivå. De som allerede har 1-3 års utdanning fra videregående skole kan velge å bare ta de fagene de mangler for å tilfredsstillere opptakskravene.

²⁰ FEANI står for Fédération Européenne d'Associations Nationales d'Ingénieurs.

²¹ For å bli EUR ING (European Engineer) kreves det samlet minst 7 år med utdanning som ingeniør og relevant arbeidserfaring. Kravet er fastsatt som B + 3U+ 2(U og/eller T og/eller E) +2E. B står for videregående utdanning. U står for år med fulltids ingeniørutdanning. T står for år med fulltids opplæring via et utdanningsprogram. E står for år med relevant arbeidserfaring som ingeniør.

avgrenset område. Som valgfag kan en velge fag som enten gir sterkere fordypning, større bredde eller en kan velge fag en trenger for å komme inn på videreutdanning. Prosjektarbeid er en arbeidsform som blir mye brukt i høyere teknisk utdanning. Hovedprosjektet er en større oppgave studentene som regel jobber med i siste studiesemester i samarbeid med næringslivet.

NITO er den største fagorganisasjonen for høyskoleutdannede ingeniører og ble stiftet i 1936. NITO arbeider både faglig og politisk med spørsmål som angår rekruttering til ingeniøryrket, teknologi og ingeniørenes posisjon i arbeidsmarkedet og i samfunnet generelt. NITO arbeider også aktivt med emner som energipolitikk, miljøspørsmål og ingeniørfaglige spørsmål.

Styring og regulering av ingeniørutdanningen

Rammeplaner for ingeniørutdanningen kom først i forbindelse med forsøk med prøvedrift av 3-årig ingeniørutdanning i 1984. Målet med rammeplanen var å styrke og kvalitativt forbedre ingeniørstudiet, med sikte på å imøtekomme økte krav til ingeniørenes kompetanse og å bringe utdanningen opp på internasjonalt nivå. Rammeplanen fastsatte at Ingeniørutdanningsrådet²² med dets underliggende organer skulle utarbeide normgivende fagplaner for de felles grunnlagsfagene (12 vekttall) og veiledende fagplaner for linjefagene (24-28 vekttall). Det ble fastsatt at 5 av vekttallene i matematikk skulle legges opp etter internasjonal ”ingeniør-matematikk”, etter mønster av faget matematikk I ved Norges tekniske høyskole (NTH). Ingeniørutdanningsrådet utarbeidet slike planer. I det arbeidet deltok både høyskolene, studentene, næringslivet og universitetene/NTH. For den grunnleggende matematikken på 3 vekttall ble det utarbeidet et detaljert pensum som spesifiserte emner og nivå. For dette faget ble felleseksamen beholdt. Ingeniørutdanningsrådet oppnevnte eksamenskommissjon og hadde det praktiske sekretariatsarbeidet. Utgiftene til felles eksamen ble ført over rådets budsjett. Rammeplanen åpnet også for samordning av eksamener i andre fellesfag. Den enkelte student hadde mulighet til å velge fag (matematikk og tekniske fag) slik at vedkommende kunne tas opp til 2. del ved NTH. Planene for slike valg ble utviklet i samarbeid mellom NTH og Ingeniørutdanningsrådet. For minst 20 vekttall skulle det ikke utarbeides sentrale planer. Hver ingeniørhøgskole ble pålagt på grunnlag av rammeplanen og normgivende og veiledende fagplaner å utarbeide en

²² Ingeniørutdanningsrådet (IR) var ingeniørhøgskolenes samarbeidsorgan, Alle institusjoner som ga ingeniørutdanning var representert i rådet. I tillegg hadde det representanter fra næringslivet, studentene og universitetene/NTH, men ingeniørhøgskolene hadde flertallet i rådet. Det som IR skulle fastsette eller uttale seg om, hadde ingeniørutdanningen selv kontrollen over.

samlet studieplan der også pedagogiske og organisatoriske opplegg omhandles. Studieplanen skulle sendes på høring til de øvrige ingeniørhøgskolene og andre instanser og til slutt skulle Ingeniørutdanningsrådet uttale seg før saken gikk til departementet. Departementet måtte gi samtykke til igangsetting av nye studietilbud, men anså det for unødvendig å godkjenne hver enkelt studieplan. I brevene hvor departementet ga samtykke til igangsetting, var det tatt inn en forutsetning om at høgskolene tok til følge merknadene fra Ingeniørutdanningsrådet.

Etter at det ble endelig bestemt at ingeniørutdanningen skulle være treårig ble det foretatt et omfattende revisjonsarbeid med rammeplanen, som ga rammeplanen av 1989. Endringene var basert på erfaringene som var vunnet med rammeplanen og utdanningen i løpet av prøveperioden. Endringene var derfor for det meste av justerende karakter. Rammeplanen ble tydeligere på hva den skulle sikre og på målet for ingeniørutdanningen. Den påpekte at hver høgskole ved dens faglige ledelse har et selvstendig ansvar for jevnlig å evaluere de fag som det ble gitt undervisning i.

Den nye universitets- og høgskoleloven umuliggjorde at andre enn departementet eller institusjonene skulle bestemme over innholdet i utdanningene. Det betydde at det som tidligere var tillagt Ingeniørutdanningsrådet enten måtte tillegges departementet, og dermed fastsettes i rammeplanen, eller tillegges institusjonene. Omorganiseringen av høgskolesektoren og den nye utdanningsloven utløste derfor et behov for revisjon av rammeplanen, eventuelt utarbeiding av en helt ny rammeplan. Den gjeldende rammeplan, fastsatt i 1996, er klart forskjellig fra de to tidligere. I utarbeidingen av ny rammeplan var det for det første viktig at ingeniørutdanningen skulle ha høy faglig standard i internasjonal sammenheng. For det andre var det viktig at ingeniørutdanningen skulle fremstå som enhetlig og gjenkjennelig, uavhengig av høgskole. For det tredje skulle høgskoler som gir ingeniørutdanning, ha høy kvalitet både når det gjelder kunnskapsformidling, forskningsformidling og i arbeidet med å vinne kunnskap.

Gjeldende rammeplan for ingeniørutdanningen er på i alt 88 sider. Hver studieretning kan defineres som et særskilt studium ut fra at det er på studieretningsnivå tilbudene innen ingeniørutdanningen er fastsatt. Rammeplanen omhandler derfor 56 treårige ingeniørutdanninger, tilleggsutdanninger og utdanninger for fagskoleteknikere. Rammeplanen fastsetter mål, struktur og fagprogram for utdanningen. Den gir retningslinjer for det pedagogiske opplegget, dvs undervisningsmetoder og opplæringsformer. Videre gir den retningslinjer for utarbeiding, evaluering og fornyelse av fagplaner. Den legger premissene for den enkelte høgskoles utvikling og vedtak av fagplaner og detaljerte

undervisningsopplegg. Rammeplanen er klart målstyrende på alle tre nivåer; utdannings-, linje- og studieretningsnivå. Ifølge rammeplanen skal ingeniørutdanningen bestå av 5 og 10 vekttalls elementer for å lette overgangen fra en linje/høgskole til en annen. Med den nye rammeplanen er antall studietilbud (linjer og retninger) redusert og bruken av navn på studieretningene harmonisert. Det som før var gitt i de normgivende og veiledende fagplaner, er kortet ned og tatt inn i rammeplanen. Rammeplanen åpner for en større fleksibilitet for den enkelt høgskole i hvordan fagområdene deles opp i enkeltfag. Helt nytt i rammeplanen er at det er gitt noen føringer på studieretningsnivå ved at mål og faglig hovedinnhold er spesifisert.

Rammeplanene for ingeniørutdanningen har først og fremst vært brukt til å fastsette de prinsipper som departementet fant var overordnede for utdanningen på de aktuelle tidspunktene. Utformingen av de enkelte fag har de enkelte høgskoler samlet hatt god styring med.

Ingeniørutdanningen er den av de tre høgskoleutdanningene vi behandler som er mest influert av internasjonale standarder og av den teknologiske industriens behov. Som overordnede mål for ingeniørutdanningen pekes det i rammeplanen blant annet på at utdanningen skal holde et høgt faglig nivå i internasjonal sammenheng. Alle kravene som er satt til ingeniørutdanningen er utformet slik at de holder et internasjonalt nivå. Ingeniørutdanningene i Norge er blant annet med i FEANIs register over ingeniørutdanninger. Flere av Ingeniørutdannings-institusjonene er medlem av SEFI, som er en europeisk variant av hva ingeniørutdanningsrådet var i Norge. SEFI har både utdanningsinstitusjoner og bedrifter som medlemmer. SEFI har som mål å fremme informasjon om ingeniørutdanning, forbedre kommunikasjon og utveksling av lærere, forskere og studenter i Europa. Videre er det et mål for SEFI å utvikle samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner som tilbyr ingeniørutdanning og å fremme samarbeid mellom industri og utdanningsinstitusjoner. SEFI har også en egen arbeidsgruppe for læreplanutvikling. Målet for arbeidsgruppen er å være et forum som er med å sikre at europeisk ingeniørutdanning reagerer på indre og ytre påvirkninger og fortsetter å utdanne ingeniører på høyt nivå.

3 England

3.1 Høyere utdanning i England

Generelt om høyere utdanning

Høyere utdanning i England er mangfoldig og ivaretas av ulike typer institusjoner. Omlag en tredjedel av alle unge er innrullert i det høyere utdanningssystemet innen de er 21 år. Høyere utdanning gis ved universiteter, *colleges* og institutter. Formen på det høyere utdanningssystemet har forandret seg betydelig de siste 30 årene. Det er stor variasjon mellom universitetene i England både når det gjelder historie, størrelse, faglig bredde og hovedformål. De engelske universitetene deles vanligvis inn i tre ulike hovedgrupper. Oxford og Cambridge omtales som "traditional universities" og ble grunnlagt på 11-1200-tallet. "Redbrick universities" ble grunnlagt i perioden 1850-1930 og oftest lokalisert i industribyer. "New universities" ble etablert etter 1960 og har større vekt på fag som teknologi og økonomi. I 1992 kom en ny lov for videre- og høyere utdanning²³ som også ga tidligere *polytechnics* status som universiteter. Collegene tilbyr dels egne grader og dels grader som godkjennes av et universitet eller et nasjonalt godkjenningsorgan. De varierer fra små spesialiserte institusjoner, til store flerfaglige. Universitetene er akademiske og forskningsorienterte. De "gamle" universitetene er klart de mest forskningstunge. Collegene er yrkesrettede og tilbyr først og fremst høyere utdanning av lavere grad.

Opptakskravene varierer med type utdanning, og de høyere utdanningsinstitusjonene kan selv utforme sine spesifikke opptakskrav. Minimumskravet består normalt av at en har *General Certificate of Secondary Education* (GCSE) hvor minst tre fag har karakteren C eller bedre på en skala fra A til F. A er beste karakter, E er siste ståkarakter og F er stryk. De tre fagene som det kreves minst karakteren C i inkluderer som oftest engelsk, matematikk og/eller ett fremmedspråk. Tilsvarende utdanning godkjennes også. GCSE er en standardisert nasjonal prøve som tas etter 11 års skolegang, som regel i 16-årsalderen. I tillegg til GCSE kreves det som oftest et minimum av fordypningsfag på *General Certificate of Education – Advanced Level* (GCE A-level) eller tilsvarende. GCE består av to påbygningsår etter GCSE hvor elevene fordyper seg i noen få fag, som regel tre. GCE består i alt av 13 års skolegang og tas normalt i 18 års-alderen. Som regel stilles det minimumskrav til

²³ The Further and Higher Education Act.

fagsammensetning og karakterer. Det finnes også andre måter å kvalifisere seg til studier ved høyere utdanning. Tilsvarende utdanninger fra andre land og internasjonale utdanninger godkjennes. Søknader fra kandidater som ikke møter de vanlige opptakskravene kan også vurderes.

Styring og regulering av høyere utdanning

I samsvar med lovgivningen er høyere utdanningsinstitusjoner formelt sett uavhengige av staten. Deres styrende organer er ansvarlige for å sikre effektiv ledelse og administrasjon og for å planlegge fremtidig utvikling. De er ansvarlige for alle aktiviteter ved institusjonen. Institusjonene har også stor frihet til å utforme og bestemme over de enkelte utdanningenes form og innhold. Sentrale myndigheter har ingen muligheter til å detaljregulere opptaket til de enkelte utdanninger eller læresteder. Det er ingen tradisjon for sentral regulering av totalkapasiteten av de enkelte utdanninger med unntak av lege- og lærerutdanningen hvor kapasiteten har vært regulert ut fra behovsanslag. Myndighetenes mulighet til å stimulere studentopptaket ligger i finansieringsmekanismene. I overkant av 50% av finansieringen av høyere utdanning er statlig. Resten er en blanding av private midler til forskning og tjenester, studieavgift fra utenlandske studenter og inntekter fra student rettede tjenester. Den offentlige finansieringen av høyere utdanning skjer gjennom "Higher Education Funding Council for England" (HEFCE). Finansieringen av utdanning fordeles i hovedsak etter studieområder og studentantall.

Ordningene for å vurdere akademisk kvalitet og standard innen høyere utdanning i England er innviklede og strenge, og har vært gjennom betydelige endringer siden 1992. Det finnes ikke et enkelt statlig organ som alene har ansvar for, avgjørelsesmyndighet over og som driver rådgivende virksomhet for høyere utdanning. En rekke offentlige, kvasioffentlige og uavhengige organer har ansvar for hver sine områder. Det finnes derfor flere hovedaktører i styring, regulering og kvalitetssikring av høyere utdanning. Når det gjelder indre kvalitetssikringsprosesser ved hver institusjon er dette utdanningsinstitusjonenes eget ansvarsområde sammen med eksterne vurderingsinstanser. *Quality Assurance Agency* (QAA) har ansvar for å gjennomgå og vurdere kvaliteten til hver enkelt utdanningsinstitusjon og for å gjennomgå kvaliteten på hvert fagområde. QAAs mål er å fremme kontinuerlig forbedring av standarden og kvaliteten på undervisning og opplæring i høyere utdanning. Mens de enkelte yrkesorganisasjonene og ulike offentlig oppnevnte og lovfestede organer har ansvar for å godkjenne profesjonsutdanninger og deres utforming og innhold.

Da det konservative partiet tok over regjeringmakten under Thatcher i 1979 skjedde det viktige endringer i det politiske klimaet. Krav om "accountability" i alle sammenhenger innebar at alle institusjoner som

forvaltet offentlige midler måtte gjøre rede for hvordan midlene ble brukt. Videre skulle disse institusjonene underlegges innsyn og kontroll og skulle utsettes for reell konkurranse. Denne holdningen har ikke endret seg med nytt politisk regime. Labourregjeringen ble i 1997 valgt på et program hvor opprustning av det britiske utdanningssystemet stod sentralt. Regjeringen har som mål å gi 500 000 flere briter adgang til høyere utdanning innen år 2002. Videre ønsker regjeringen større kontroll med den høyere utdanningssektoren gjennom etablerte standarder. I 1999 kom det et nytt kvalitetssikringssystem for å sikre kvaliteten på akademiske eksamener og grader. Det nye systemet legger vekt på at det er studentenes kunnskaper og ferdigheter ved slutten av studiet som må vurderes. Videre skal alle akademiske grader som utstedes garantere gjenkjennelige element av definerte overførbare akademiske ferdigheter, som ikke er spesielle for faget/graden, men som er allmennakademiske. Den primære oppgaven er å sikre kvaliteten på akademiske eksamener og grader. Derfor vil det legges større vekt på å definere studiemål, standarder og "benchmarks". I store trekk videreføres det eksisterende systemet for evaluering av utdanningsprogrammene som er en kombinasjon av ekstern og intern vurdering. Men hele systemet har til hensikt å bli mer samordnet og mer fleksibelt²⁴.

3.2 Sykepleierutdanningen

Generelt om sykepleierutdanningen

Sykepleierutdanningen i England har gjennomgått store forandringer de siste tyve årene. Tidligere var sykepleierutdanningen og klinisk praksis koblet tett sammen. Det typiske var at *District Health Authority* (DHA) hadde institusjoner som både var utdanningsinstitusjoner og som ivaretok helsetjenester, omsorg og pasientbehandling. Utdanningen av sykepleiere var organisert etter en lærlingemodell hvor studentene gikk i lære ved syke- og pleieinstitusjonene. Studentene var ansatt av DHA og ble regnet som en del av pleiepersonalet ved institusjonen.

På midten av 80-tallet var det bred enighet mellom *Royal College of Nursing* (RCN), *United Kingdom Central Council for Nursing, Midwifery and Health Visiting* (UKCC) og *England National Board for Nursing, Midwifery and Health Visiting* (ENB) om å bryte med den tradisjonelle lærlingeordningen og heller plassere sykepleierutdanningen hos pedagogene. UKCC tok i 1984 tok initiativ til "Project 2000" som skulle

²⁴ Norgesnetttrådet, Sekretariatet (1999): *Høgre utdanning i Storbritannia – noen utviklingstrekk*. Bakgrunnsnotat til rådets studietur 2.-4. juni 1999. Upublisert.

beslutte hvilken form sykepleierutdanningen og opplæringen burde ha for best å forberede studentene for arbeid i 90-årene og fremover. RCN, en fagorganisasjon for sykepleiere, la i 1985 frem en rapport som pekte på at sykepleierstudentene ble utnyttet og brukt som en nødvendig del av sykehusets stab. Det ble fremhevet at studentene burde frigjøres fra forpliktelsene til å arbeide og heller konsentrere seg om å studere.

1. april 1996 ble den siste av de eldre *District Health Authority Schools of Nursing* integrert i det høyere utdanningssystemet på universitetsnivå. I dag er sykepleierutdanningen treårig. *Diploma of Higher Education in Nursing (DipHE Nursing) programmes* er den vanligste utdanningsveien for å bli sykepleier. Utdanningen kvalifiserer studentene både akademisk og yrkesrettet gjennom å integrere teoretiske studier og praksis med oppfølging og veiledning. Praksis utgjør 50% av utdanningen og skjer både på sykehus og i den kommunale helsetjenesten. En veileder har ansvaret for å rettlede og følge studentene gjennom hele praksisperioden. Fremdeles er altså praksis en viktig del av sykepleierutdanningen, men studentene er ikke ansatt som en del av pleiepersonalet ved sykehusene.

Før omorganiseringen av sykepleierutdanningen ble tittelen sykepleier brukt på utdanninger på ulike nivåer og på yrkesutøvere med ulike arbeidsoppgaver, alt fra det lavere nivået *enrolled nurse* til det høyere nivået *registered nurse*. Omorganiseringen av sykepleierutdanningen skapte problemer for dem med lavere utdanningsnivå. Disse fikk tilbud om å videreutdanne seg slik at de kunne bli *registered nurses* og dermed beholde sin status som sykepleier. Alternativet var å miste status og tittel som sykepleier og bli værende på sin arbeidsplass i en yrkesgruppe som er på vei ut. For å fylle det arbeidet sykepleierne på lavere nivå tidligere utførte er det opprettet en ny kategori av helsearbeidere, *health-care assistant*.

Bakgrunnen for reformen finner en i to atskilte, men allikevel interagerende politiske prosesser. For det første var det bred enighet om at behovet for omorganisering av sykepleierutdanningen var sterkt både av hensyn til pasienter og studenter. For det andre var det et ønske hos det øvre sjikt blant sykepleierne om å heve sykepleiernes status ved å få utdanningen opp på universitetsnivå. De som ønsket dette var innflytelsesrike nok til at profesjonalisering av sykepleieryrket ble satt på dagsorden selv om dette ville føre til ulemper for en stor del av den eksisterende arbeidsstokken.

Styring og regulering av sykepleierutdanningen

Sykepleieryrket har vært regulert under lovfestet profesjonsregulering siden 1919. Den gjeldende loven fra 1997, som regulerer både sykepleierutdanningen og praksis, er en konsolidering av lovene fra 1979

og 1982. Loven fra 1979 etablerte fem lovfestede organer - *United Kingdom Central Council for Nursing, Midwifery and Health Visiting* (UKCC) og fire nasjonale styrer (et for England, et for Skottland, et for Wales og et for Nord-Irland). Denne loven representerer et stort sprang videre når det gjelder yrkesregulering av sykepleiere, jordmødre og helsesøstre. Men loven innebærer også et kompromiss som reflekterer tre separate profesjoner og fire land/regioner.

UKCC har sammen med *England National Board for Nursing, Midwifery and Health Visiting* (ENB) ansvar for å sette standarder for sykepleieryrket og for sykepleierutdanningen i England. ENB og UKCC har delvis sammenfallende oppgaver.

For å godkjennes som sykepleier må en etter endt sykepleierutdanning søke om registrering som kvalifisert sykepleier. Kravet til registrering er godkjent sykepleierutdanning. Kravene til godkjenning av sykepleierutdanning kan endres, og den enkelte må fornye sin søknad om registrering hvert tredje år. Dette innebærer at en ikke får en permanent autorisasjon for å inneha tittelen registrert sykepleier, men at en hele tiden må sørge for å holde seg oppdatert. UKCC har ansvaret for å holde et register over kvalifiserte sykepleiere, sette standarder for opplæring og yrkesutøvelse, avgjøre opptakskrav og utforming av utdanning som leder til godkjenning som sykepleier og utforme suspensjonsregler.

ENB samarbeider med UKCC om å forbedre opplæringsmetoder, arrangere eksamener som tilfredsstillende kravene til godkjenning og om å gjennomføre undersøkelser ved mistanke om tjenesteforsømmelse. ENB har ansvaret for at de ulike institusjoners utdanninger er i overensstemmelse med de krav og standarder UKCC har satt. ENB utformer standarder for godkjenning av høyere utdanningsinstitusjoner og godkjenner de enkelte institusjonenes læreplaner og utdanningsprogram. Den siste utgaven av standardene har vært gyldig siden oktober 1998.

UKCC og ENB begrunner profesjonsreguleringen av sykepleiere med at helsearbeidere spiller en avgjørende rolle for kvaliteten på helseomsorgen og at deres arbeid er avgjørende for innbyggernes helbred. Arbeid som utføres i helse- og omsorgssektoren er derfor et viktig anliggende for offentligheten. Av den grunn er det viktig å ha gode ordninger for å veilede og rettlede yrkesutøverne. Veiledning og rettleiding skjer fra flere hold; for eksempel arbeidsgiver, myndigheter og profesjonsorganer. Hovedhensikten med å regulere sykepleieryrket er å verne pasientene mot inkompetent personell. Det kan argumenteres for at vanlig sivil- og kriminallovgivning, arbeidskontrakter og helsearbeidernes informasjonsplikt overfor pasienter vil kunne beskytte pasienter mot dårlig behandling og inkompetent pleiepersonell. Arbeidskontrakter i helsesektoren angir bestemmelser for utføringen av arbeidet. Disse

bestemmelsene er sammen med annen informasjon med på å øke pasientenes bevissthet og forventning, noe som igjen øker pasientenes krav til pleie og behandling. Men dette sees ikke på som tilstrekkelig, derfor skal pasientene beskyttes mot inkompetent personell gjennom godkjenningsprosedyrer for arbeidstakere i helsesektoren. Loven om registrering er mer enn bare en byråkratisk prosess. Registrering er en indikasjon på at et visst nivå av ferdigheter og kunnskap er nådd og at pasienter kan forsikres om at de mottar profesjonell pleie. De som er registrert som sykepleiere er altså godkjent for å utøve sykepleieryrket og får tittelen "Registered Nurse". Tilsvarende registrering gjelder også annet helsepersonale som jordmødre, leger, tannleger med flere.

I en vurderingsrapport²⁵, utarbeidet på oppdrag fra Helsedepartementet²⁶, hvor de ulike styringsorganene for profesjonene, arbeidstakere, bruker- og interessegrupper og høyere utdanningsinstitusjoner har vært sentrale bidragsytere, pekes det på en del svakheter ved dagens styring og regulering av sykepleierutdanningen. Den største svakheten ifølge rapporten er at dagens regulering ikke i tilstrekkelig grad beskytter allmennheten mot inkompetent pleiepersonell, noe som er hovedhensikten med styringen og reguleringen. Det er blant annet store problemer i forbindelse med at det er flere styrende organer (et nasjonalt organ og et styre for hvert land) som er involvert i bestemmelsen av standarder for yrket og i oppfølgingen av disse. Rapporten anbefaler at det kommer en ny lov som regulerer sykepleieryrket og utdannelsen. Den hevder at det i stedet for flere styrende organer bare bør være ett strategisk, autoritativt råd som er åpent for bidrag og innspill utenfra. Det argumenteres med at dette er nødvendig for å møte raske samfunnsmessige og kulturelle endringer. Samarbeid på tvers av profesjonene er også viktig for å ha innflytelse på dagsorden når det er relevant i forhold til rådets primære formål om å verne om pasientene. Når det gjelder styring og regulering av sykepleierutdanningen anbefales det at standarder for sykepleierutdanningen i større grad bør konsentreres om utdanningens resultater. Dette innebærer i så fall at det er studentenes faktisk ervervede ferdigheter og kunnskaper som leder til registrering og godkjenning til å praktisere som sykepleier. Dette betyr ikke at ingen standarder for regulering av utdanningens innhold og opplæringsmetoder lenger er nødvendige, men at det å utvikle standarder for utdanningens resultater

²⁵ J M Consulting Ltd (1999, november 19). *The Regulation of Nurses, Midwives and Health Visitors. Report on a review of the Nurses, midwives and Health Visitors Act 1997*. Bristol. (online). - URL: <http://www.doh.gov.uk/nurview.htm>

²⁶ United Kingdom Health Department.

bør vektlegges mer. Videre bør rådet utvikle rutiner for å sikre at resultatene oppnås. Dette vil innebære godkjenning av institusjoner og kvalitetssikring av kurs som leder til de definerte resultatene. Rådet bør også sikre at godkjenningsprosedyrene av institusjonene og kvalitetssikringen av kursene gjøres etter en bestemt standard og innenfor gitte retningslinjer. Rådet bør i tillegg arbeide tett sammen med relevante organer for sikring av kvaliteten i høyere utdanning, i hovedsak *Quality Assurance Agency*.

3.3 Lærerutdanningen

Generelt om lærerutdanningen

Lærerutdanning for grunnskolen gis ved både universiteter og andre høyere utdanningsinstitusjoner. Det finnes flere ulike utdanningsveier. De to vanligste "rutene" er *the concurrent training model* og *the consecutive training model*.

The concurrent training model innebærer fire år med heltids lærerutdanning og gir graden *Bachelor of Education* (BEd). Denne opplæringen kan tas ved høyere utdanningsinstitusjoner på universitetsnivå. Utdanningen består av fagstudier, pedagogikk og praksis. Studentene spesialisere seg for et bestemt alderstrinn og opplæringen skal dekke undervisningsfagene i grunnskolen. Det er også anledning til å konsentrere seg om bestemte fagområder. I løpet av utdanningens fire år må studentene ha minst 32 uker praksis gjennom undervisningserfaring i skolen.

The consecutive training model innebærer tre til fire års fagstudium på universitetet. I tillegg kommer ett års yrkesopplæring som leder til *Postgraduate Certificate of Education* (PGCE). I dette året legges det vekt på pedagogisk og didaktisk teori og praksis. Praksisperioden må være på minst 18 uker. Denne lærerutdanningen er sammenlignbar med praktisk pedagogisk utdanning (PPU) i Norge. En del institusjoner tilbyr også utdanning på deltid og fjernundervisning. Det finnes også institusjoner som tilbyr et toårig kurs som i det andre året gir undervisning i fag det er stor lærermangel på i skolen.

De som er eldre enn 24 år har siden 1997 hatt mulighet til å kvalifisere seg til å bli godkjente lærere mens de jobber som ufaglærte i skolen gjennom *The Graduate Teacher Programme* og *The Registered Teacher Programme*. Den enkelte må selv finne arbeids- og opplæringssted. Opplæringen i begge programmene utformes individuelt slik at studentene ved endt opplæring har tilegnet seg nødvendig kunnskaper og ferdigheter til å bli godkjent som kvalifiserte lærere. De som velger denne utdanningsveien får erfaring med og ansvar for

undervisning helt fra de starter sin utdanning. *Graduate Teacher Programme* tar som regel ett år og krever at en fra før har en grad fra en høyere utdanningsinstitusjon. *Registered Teacher Programme* tar som regel to år og krever minst to år med relevant høyere utdanning.

Selv om en i studietiden spesialiserer seg i et bestemt alderstrinn kan de som er godkjent som kvalifiserte lærer undervise på alle nivåer.

For alle utdanningsveiene kreves det at studentene har minst karakteren C i matematikk og engelsk fra *secondary education* (GCSE) (se punkt 3.1). Søkere til *the concurrent training model* må oppfylle de generelle kravene til universitetsstudier (se punkt 3.1) og søkere til *the consecutive training model* må ha tatt en godkjent universitetsgrad. Før opptak intervjues søkerne og institusjonene vurderer deres egnethet for en fremtidig lærerkarriere. Institusjonene kan undersøke om en rent medisinsk har helse til å undervise. De kan også sjekke rullebladet for å luke ut søkere med en kriminell bakgrunn som gjør ham/henne uegnet til å jobbe med barn og unge. Siden 1989 har det vært krevd at erfarne lærere er involvert i seleksjonen av lærerstudenter.

Styring og regulering av lærerutdanningen

Et eget statlig organ, *Teacher Training Agency* (TTA) setter standarder for lærerutdanningen, utarbeider nasjonale rammeplaner, autoriserer institusjoner som tilbyr lærerutdanning og informerer og gir råd om undervisning og lærerutdanning i England. TTA ble opprettet i 1994 under opplæringsloven fra samme år. Formålet med TTA er å heve kvaliteten i skolen ved å forbedre kvaliteten på lærerutdanningen, undervisningen og skolens ledelse, og ved å styrke læreryrkets status og anseelse.

I 1999 kom det nye standarder for lærerutdanningen. Disse gjenspeiler myndighetenes betingelser for status som kvalifisert lærer²⁷. Standardene gjelder alle som ønsker å oppnå status som kvalifiserte lærere. En slik status kreves for å undervise i skolen. En oppnår å bli kvalifisert lærer ved å gjennomføre lærerutdanning ved en godkjent institusjon i England eller Wales, enten samtidig eller etter å ha bestått en lavere grad²⁸ ved et universitet eller en høyere utdanningsinstitusjon i Storbritannia. Annen tilsvarende utdanning kan også godkjennes hvis den tilfredsstillende kvalifiseringskravene. Standardene er ment å være spesifikke, eksplisitte og forpliktende. De er utformet på en slik måte at de skal danne en klar basis for pålitelig og konsistent tildeling av status som kvalifisert lærer, uansett valg av utdanningsvei og opplæringsens form. TTA peker på at profesjonalitet innebærer mer enn å oppfylle en rekke enkeltstandarder. Det er nødvendig å vurdere helheten i standardene for å

²⁷ Qualified Teacher Status, QTS.

²⁸ First degree.

vurdere den kreativitet, innsatsvilje, energi og entusiasme som undervisning krever, og de intellektuelle ferdigheter og lederegenskaper som trengs for å bli en god lærer.

Standardene er organisert og utformet i avsnitt som tar for seg ulike forhold som det kreves at en lærer skal mestre. Avsnittene har følgende overskrifter:

- A. Kunnskap og forståelse
- B. Planlegging, undervisning og klassestyring
- C. Overvåking, vurdering, protokollføring, rapportering og ansvarlighet
- D. Andre yrkeskrav

Standardene er tett forbundet selv om de omtales under ulike avsnitt. En lærerstudent må kunne oppfylle alle standardkravene for å bli godkjent som kvalifisert lærer.

Myndighetene har fastsatt kriterier for hele lærerutdanningen²⁹. Kriteriene spesifiserer minimumskrav til opptak og utvelgning av studenter og til lengde og omfang på alle fagene. Videre fastsetter kriteriene hvilke typer skoler en kan ha praksis ved. Her tas det også opp hva en krever av praksisskolen og hvor lang tid praksisperioden skal vare. Det stilles også krav til kvalitetssikring av alle delene av lærerutdanningen. For å sikre at godkjenningen som kvalifisert lærer holder mål, gjennomås de krav som settes til utdanningsinstitusjonene regelmessig.

En nasjonal rammeplan for lærerutdanningen kom første gang i 1997. Rammeplanen er delt inn i separate planer som tar for seg fagene engelsk, matematikk, naturfag³⁰ og bruken av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i temaundervisning. Rammeplanen stiller minimumskrav til fagenes innhold.

Engelsk, matematikk og naturfag har fått separate planer for barnetrinnet og ungdomstrinnet. Alle fagenes læreplaner er delt inn i tre bolker:

- A. Studentenes pedagogiske kunnskap og forståelse for elevers utvikling og læring av faget.
- B. Effektiv undervisnings-, opplærings- og evalueringsmetodikk.
- C. Studentens kunnskap og forståelse for faget.

Den nasjonale rammeplanen angir et rammeverk for hva studentene trenger å lære for å være i stand til å undervise elever i den engelske skolen etter gjeldende læreplan. Institusjonene står fritt til å velge pedagogiske opplæringsmetoder og studiemodell.

²⁹ Requirements for all courses of Initial Teacher Training.

³⁰ Science.

Fra mai 1999 innførte Regjeringen en lovpålagt prøve/innføringsperiode for nyutdannede lærere. Perioden varer som regel i tre skoleterminer, dvs i ett år. Innføringsperioden er ment å bygge bro mellom studier og arbeidsliv. Denne perioden består av et individuelt tilpasset oppfølgings- og veiledningsprogram. Her gis nyutdannede lærere anledning til å videreutvikle sine kunnskaper og ferdigheter gjennom en vurdering av og tilbakemelding på deres arbeid. Når en nyutdannet lærer starter i sin første undervisningsjobb har hun/han med seg fra studiet en *Career Entry Profile*. Denne ”profilen” inneholder informasjon om hvordan den enkelte står i forhold til de standardene som er satt for å bli godkjent som kvalifisert lærer. Profilen tar for seg den enkeltes styrke og svakheter og hva som skal prioriteres for videre yrkesutvikling. Profilen angir startpunkt for planleggingen av den enkeltes yrkesutvikling og er ment å være et grunnlag for å sette kortsiktige og langsiktige mål og for utarbeidelse av en handlingsplan for innføringsperioden. I denne perioden skal en bare ha 90% av vanlig undervisningsplikt. Bare den som gjennomfører innføringsperioden på en tilfredsstillende måte, godkjennes endelig som kvalifisert lærer.

For å vurdere kvaliteten på lærerutdanningen gjennomfører *Office for Standards in Education* (OFSTED) inspeksjoner i de institusjonene som utdanner lærere. Ved alle inspeksjonene brukes det et fast rammeverk for vurdering av institusjonen. Dette rammeverket er utviklet i fellesskap mellom OFSTED og *Teacher Training Agency* (TTA). Hver inspeksjon resulterer i en rapport. De enkelte institusjonene må i løpet av kort tid (seks uker) etter at rapporten foreligger, melde tilbake til TTA hvordan de har tenkt å imøtekomme de forholdene som eventuelt bør utbedres.

3.4 Ingeniørutdanningen

Generelt om ingeniørutdanningen

I England gis ingeniørutdanning ved universiteter, ved en del andre institusjoner som *Higher Education Colleges* og ved noen *Further Education Colleges* som har konsesjon fra en høyere utdanningsinstitusjon til å undervise ett eller to år av ingeniørutdanningen. Fulltidsstudier varer normalt i tre til fire år. Det finnes flere typer ingeniørutdanninger som kan grupperes i følgende hovedgrupperinger:

- A. 3-årige studier som leder til en *Bachelor's degree* (normalt en B.Eng).
- B. 4-års sandwich studier som leder til en *Bachelor's degree* (normalt en B.Eng). Denne kan enten bestå av 4 års studium ved universitetet med praksisperioder inkludert eller 1 års praksis

innen industrien før studiet og 3 år med teoretiske universitetsstudier.

- C. 4-års utvidete studier som leder til en *Master's degree* (M.Eng). Denne utdanningen kan også ha et års praksis i forkant av 4års universitetsstudier.

Hver institusjon utformer, underviser i og eksaminerer sine egne utdanningstilbud. Alle universitetene deler ut egne grader.

Det kreves minimum utdanning på GSE nivå (se punkt 3.1). Men ofte stiller utdanningsinstitusjonene krav om spesifikke fagkombinasjoner. Det er vanlig at de som ønsker å utdanne seg til ingeniør, velger fordypning i matematikk, fysikk og kjemi.

Styring og regulering av ingeniørutdanningen

I England fastsetter utdanningsinstitusjonene selv innhold og opplæringsformer i ingeniørutdanningen. Det finnes ikke en nasjonal rammeplan for ingeniørutdanningen. Men allikevel finnes det standarder institusjonene må følge i utforming av ingeniørstudiet for at den skal godkjennes av *The Engineering Council*.

The Engineering Council er ansvarlig for å regulere ingeniørprofesjonen i England. *The Engineering Council* er en nasjonal ingeniørorganisasjon som opprettholder et internasjonalt anerkjent register over kvalifiserte profesjonelle ingeniører. Endt utdanning gir ikke automatisk rett til å registreres som profesjonell ingeniør. For å kunne registreres i dette registeret må en ha utdanning fra en institusjon som er godkjent av *The Engineering Council*, ha gjennomført minimum 4 år med strukturert opplæring og praktisk erfaring med ansvarsfullt arbeid i industrien og være medlem av en ingeniørorganisasjon som er godkjent av *The Engineering Council*. Ved søknad om registrering blir vitnemål fra ingeniørutdanningen og arbeidsattester gjennomgått. I tillegg gjennomfører minst to registrerte ingeniører et intervju med søkeren.

Registeret som *The Engineering Council* opprettholder, skiller mellom *Chartered Engineer* (CEng) og *Incorporated Engineer* (IEng). Ingeniører med tittelen CEng arbeider først og fremst med utvikling av ny teknologi gjennom nyskaping, kreativitet og endring. De utvikler og anvender ny teknologi og fremmer avansert design og designmetoder. De introduserer nye og mer effektive produksjonsteknikker og styringsmetoder. Etter nye standarder fra 1997 tar utdanning som leder til CEng fire år. Ingeniører med tittelen IEng er brukere av dagens teknologi og vedlikeholder og styrer mest mulig effektiv anvendelse av eksisterende teknologi og teknologi som er under utvikling. Etter de nye standardene fra 1997 tar utdanningen til IEng tre år, før 1997 tok utdannelsen to år.

The Engineering Council har sammen med *Professional Engineering Institutions* (PEI)³¹ utformet felles krav til godkjenning av ingeniørutdanningskursene. Bare de kursene som tilfredsstill disse kravene godkjennes som bakgrunn ved søknad om registrering. Disse kravene finnes i publikasjonen *Standards and Routes to Registration* (SARTOR). I 1997 ble kravene i SARTOR strammet inn. Det er ingen tvang for den enkelte ingeniør til å registrere seg. Utdanningsinstitusjonene er ikke pålagt av myndighetene å oppfylle kravene i SARTOR. Utdanningsinstitusjonene har derfor tilsynelatende stor grad av autonomi, men den er begrenset hvis institusjonen ønsker sin utdanning anerkjent. Dette innebærer i praksis at institusjonene må forholde seg til form- og innholds krav (SARTOR) ved utforming av sine ingeniørutdanninger hvis deres studenter skal kunne registreres som profesjonelle ingeniører i registeret til *The Engineering Council*.

The Engineering Council er medlem av FIANI (se punkt 2.4). De standardkravene som settes i SARTOR er av den grunn sterkt influert av internasjonale krav. SARTORs krav for registrering oppfyller også kravene til å bli godkjent som EUR ING i FIANI-registeret (se fotnote 21 under punkt 2.4). Flere av ingeniørutdanningsinstitusjonene i England er medlem av SEFI (se punkt 2.4). Internasjonale krav er derfor av stor betydning for institusjonenes utforming av sine ingeniørutdanninger.

The Engineering Council anser det som et stort problem at de enkelte utdanningsinstitusjonene ikke er pålagt å følge standardene angitt i SARTOR og har for tiden oppe til diskusjon hva en kan gjøre med dette. På den andre siden ønsker de institusjoner som ikke imøtekommer kravene *The Engineering Council* setter for godkjenning, seg mer autonomi.

³¹ PEI består av ulike lokale ingeniørforeninger som i 15 regionale avdelinger samarbeider om å fremme ingeniøryrket. Dette gjøres blant annet ved å være med på å sette standarder for godkjenning av ingeniørutdanningen.

4 Finland

4.1 Høyere utdanning i Finland

Generelt om høyere utdanning

Høyere utdanning i Finland gis ved universiteter og høyskoler (AMK-institusjoner)³². Finland har 20 universiteter hvorav ti er institusjoner med flere fakulteter, seks spesialiserte institusjoner og fire kunstakademier. Av de seks spesialiserte universitetene er det tre teknologiske universiteter og tre universiteter for økonomi og administrasjon. Alle universitetene er statlige og finansieres direkte fra statsbudsjettet. Vitenskapelig forskning er en viktig funksjon ved universitetene. All opplæring er basert på forskning og alle universitetsgrader inneholder en forskningsdel. Utdanning på universitetsnivå gis også av en militærinstitusjon³³. Denne er underlagt Forsvarsdepartementet. Universitetssystemet ble utvidet fra 1960 til 1980. Lærerutdanningen gis ved universitetene.

Ved siden av universitetssektoren har Finland gradvis bygd opp en yrkesrettet høyskolesektor. I år 2000 skal to-sektor systemet i høyere utdanning være fullt utviklet. Høyere utdanning ved høyskolene er mer profesjonsrettet enn de akademiske studiene ved universitetet. Alle yrkesrettede utdanninger av lavere grad berøres av og har gjennomgått en strukturell endring ved opprettingen av de nye høyskolene. Dannelsen av høyskolene er gjennomført ved å slå sammen og oppgradere spesialiserte institusjoner som før tilbød både profesjonsrettede utdanninger på høyskolenivå og videregående yrkesopplæring. Etter reformen gir de nyopprettede høyskolene kun høyere yrkesrettet utdanning, men hver institusjon tilbyr som regel utdanning innen flere fagfelt. Institusjonene er regionale og enten drevet privat eller av lokale myndigheter. Det er mulig å opprette statlige høyskoler, men det har foreløpig ikke blitt gjort. Finansieringen av høyskolenes virksomhet er delvis statlig og delvis kommunal. Sykepleierutdanningen og ingeniørutdanningen³⁴ er høyskoleutdanninger.

Reformen innen høyere yrkesrettet utdanning er gjennomført gradvis som en eksperimenterende og utviklende prosess. I 1991 startet første fase med oppretting av 22 midlertidige høyskoler. Disse var et resultat av en sammenslåing av 85 yrkesutdanningsinstitusjoner. Positiv

³² Ammattikokeakoulut, AMK / Yrkeshögskola.

³³ Maanpolustuskorkeakoulo / Försvarshögskolan.

³⁴ 5-årig ingeniørutdanning gis ved universitetene, se punkt 4.4.

tilbakemelding på dette eksperimentet satte fart i reformen, og i 1995 vedtok parlamentet å gjøre høgskolesystemet permanent. I 1996 ble de første permanente driftstillatelsene gitt til ni institusjoner. For de institusjonene som er opprettet midlertidig gis tillatelse årlig på basis av kvalitet og prestasjon/ytelse. For tiden finnes det både midlertidige og permanente høgszkoler – 29 til sammen. Men enten institusjonene har fått midlertidig eller permanent tillatelse til å drive høyere yrkesutdanning har de lik status og vurderes etter de samme kriterier. Når det søkes om tillatelse til å opprette en ny høgskole blir kvalitet og standard evaluert. I den eksperimentelle fasen får institusjonene tid til å tilpasse seg før de søker om en permanent driftstillatelse. I forbindelse med denne typen av større prinsipielle endringer innen høyere utdanning konsulteres ulike fag- og interesseorganisasjoner og utdanningsinstitusjoner. Ulike fora kan også initiere en reform av denne typen. Men det er myndighetene som tar den endelige avgjørelsen.

Opptakskravet til universitetene og høgskolene er enten *studentexamen*, som er en nasjonal eksamen som tas på slutten av siste året på gymnaset, *grunnleggende yrkesexamen*, som bygger på yrkesfaglig videregående utdanning, eller en tilsvarende internasjonal eller utenlandsk eksamen. Andre som kan dokumentere tilstrekkelige kunnskaper og ferdigheter for å studere, kan vurderes på særskilt grunnlag. I tillegg er det vanlig med fagspesifikke opptaksprøver jf lærerutdanningen. Hver høgskole avgjør selv hvilke seleksjonskriterier de ønsker å følge. Det vanligste er at seleksjonen foregår på bakgrunn av vitnemål, karakterer, arbeidserfaring og opptaksprøver. Det er opprettet et eget felles søknadssystem for all høyere utdanning som administreres av det nasjonale utdanningsrådet.

Omfanget av studiene ved både universitetene og høgskolene omtales i studieuker (studieveckor) hvor 40 studieuker tilsvarer fulltidsstudium i ett år.

Styring og regulering av høyere utdanning

Nesten all høyere utdanning er underlagt utdanningsdepartementet³⁵. Opplæring tilknyttet militære og noen utdanninger innen kommunikasjon og transport administreres av andre departement.

Frem til slutten av 80-tallet var høyere utdanning preget av ensartethet og sterk sentralisert kontroll. Endringer i styringssystemet kom på slutten av 80-tallet på bakgrunn av markeds- og internasjonaliseringsorientert ideologi. Dette ga seg synlige resultater ved at myndighetenes styring beveget seg vekk fra gamle administrative strukturer og avgjørelsesprosedyrer mot deregulering og desentralisering.

³⁵ Undervisningsministeriet.

Styringsstrategien tar i dag utgangspunkt i koordinering og tillemping av akademiske, samfunnsmessige og arbeidsmarkedsspesifikke synspunkter. Parlamentet vedtar utdanningslover og utformer overordnede prinsipper for utdanningspolitikken. Trenden i myndighetenes styring er at den beveger seg bort fra styring gjennom lovregulering mot målstyring. Utdanningsdepartementet godkjenner nivået på utdanningsprogrammene, mens hver enkelt utdanningsinstitusjon selv bestemmer innhold og utformer egne læreplaner/studieplaner for de studiene de tilbyr. Den landsomfattende rammen for styring av høyere utdanning er fastsatt i departementets plan for utvikling av utdanning og forskning³⁶. Planen gir en beskrivelse av strukturen i utdanning og forskning og av satsningsområder og generelle målsettinger for utdanningsnivåene.

Det er satt i gang en rekke evalueringsprosjekter de siste årene for å forbedre utdanningenes kvalitet og for å danne grunnlag for den strategiske planleggingen. Systematisk vurdering er blitt en del av den høyere utdanningen. I forbindelse med evaluering og vurdering av høyere utdanning ble et nytt rådgivende organ, *Rådet för utvärdering av högskolorna*, opprettet i januar 1996. Hensikten med rådet er å være rådgivende overfor utdanningsdepartementet og hjelpe universitetene og høyskolene til å komme i gang med egevaluering. Rådet foreslår tiltak som kan utvikle og forbedre institusjonene og arbeider med å fremme forskning omkring evaluering, internasjonalt samarbeid og planlegging. Vurdering av oppstart av nye høyskoler hører også til rådets arbeidsfelt. Rådet består av 12 eksperter som er oppnevnt for en fireårsperiode. Hoveddelen av medlemmene er lærere ved høyere utdanningsinstitusjoner, men også studenter, industri og forretningsliv er representert.

I tråd med endringer i styringssystemet har universitetene fått øket sin selvbestemmelse fra midten av 1980-tallet og frem til 1990. Den finske grunnloven vektlegger forskningsfrihet, utdanningsfrihet, kunstnerisk frihet og høyest mulig nivå på opplæringen. Disse prinsippene gjenspeiles i den nye universitetsloven ved at den garanterer universitetene selvstendighet, og at universitetenes virksomhet og målsettinger beskrives i generelle termer. I 1990-årene har universitetenes uavhengighet fortsatt å øke. I stadig større grad rettes fokus mot forbedring av prestasjoner og kvalitet. Utdanningsdepartementets styring av universitetene har siden 1980 utviklet seg mot styring etter resultater. Som eksempel kan nevnes at deler av universitetenes budsjetter vurderes etter de resultater de kan vise

³⁶ Det finnes en landsomfattende plan for perioden 1995-2000. (URL: <http://www.minedu.fi/uvm/rkesu96.html>). Planen for perioden frem til år 2004 kommer i slutten av 1999.

til. Styringen og reguleringen av universitetets oppgaver er flyttet fra utdanningsdepartementet til universitetene. Hvert universitet tar selv avgjørelser som gjelder undervisningsmetoder, organisering og utforming av fakultetene og andre undervisnings- og forskningsavdelinger. Innen hvert universitet har rektorenes posisjon blitt styrket og deres autoritet økt, samtidig som en del makt er delegert til fakultetsnivå.

Forholdet mellom myndigheter og universitetene reguleres gjennom en form for kontrakter. Myndighetene forhandler med hver enkelt institusjon om størrelsen på økonomiske bevilgninger, målsettinger og resultater som skal oppnås innenfor et gitt tidsrom. Kontraktene mellom myndighetene og de enkelte utdanningsinstitusjonene er det viktigste styringsinstrumentet myndighetene har. Styring og regulering av universitetene kan sammenfattes i følgende stikkord: styring etter prestasjoner, budsjettering etter resultater og utvikling av evalueringssystemer.

Før høgskolereformen ble de tidligere yrkesutdanningene styrt av nasjonale rammeplaner. Rammeplanene definerte funksjoner, målsettinger og anga hvilke kvalifikasjoner som skulle fremmes. Hver enkelt utdanningsinstitusjon utarbeidet deretter sine egne læreplaner/studieplaner innenfor dette rammeverket. I tillegg til det innholdet som ble angitt i rammeplanen, var det rom for at 30% av yrkesutdanningenes innhold kunne tilpasses lokale behov.

I dag baseres reguleringen av høgskoleutdanningene i hovedsak på høgskoleloven. Loven inneholder bestemmelser for studiene, eksamen, utdanningenes plass i det høyere utdanningssystemet, administrasjon, rett til gratis utdanning, opptakskrav og lærerkrefter. Andre relevante forordninger inneholder mer detaljerte bestemmelser på disse områdene, særlig når det gjelder studier, eksaminering og lærerkvalifikasjoner. Utdanningene og profesjonstitlene godkjennes endelig av Utdanningsdepartementet. Studiene ved de nye høgskolene er organisert i utdanningsprogram. I tråd med det nye styringssystemet er det etter høgskolereformen institusjonene selv som får utarbeide læreplan for hver enkelt utdanning.

Administreringen og styringen av høgskolene er utviklet etter samme prinsipper som for universitetene, med unntak av driftstillatelsen. I tillatelsen til å opprette og drive en høgskole defineres et overordnet rammeverk for institusjonens virksomhet, utdanningsområde, undervisningspråk, studenttall og lokalisering. Myndighetene kan også inkludere betingelser for videre drift og tiltak. Før myndighetene tar beslutninger som berører høgskolene konsulteres *Rådet för utvärdering av högskolorna* som evaluerer situasjonen i den aktuelle høgskolen. Administreringen er basert på myndighetenes plan for utvikling av utdanning og de målene som her kan utledes, sammen med

konsultasjoner mellom departementet og institusjonene angående resultater og målsettinger. Hvis det er nødvendig, kan utdanningsdepartementet gi bestemmelser som berører alle yrkesutdanningene. En overenskomst mellom departementet og høyskolene definerer gjensidig enighet angående institusjonenes oppdrag, utdanningsbestemmelser og andre utviklingsmålsettinger som undervisningsmål, internasjonale aktiviteter og nødvendige ressurser. Hittil har det vært sett på som viktig at departementet og institusjonene har hatt årlige konsultasjoner. Dette begrunnes med at innføringen av høyskolene er relativt fersk. Fremover er det planlagt at det er mer hensiktsmessig at konsultasjonen mellom departementet og institusjonene skal foregå hvert tredje år.

4.2 Sykepleierutdanningen

Generelt om sykepleierutdanningen

I Finland utdannes sykepleiere ved høyskolene. Sykepleierutdanningen består av 140 studieuker. Det er 40 studieuker i ett år (se punkt 4.1). Det vil si at sykepleierutdanningen er normert til tre og et halvt års fulltidsstudium. I løpet av studietiden skal sykepleierstudentene ha 50 studieuker med praksis. Utdanningsinstitusjonene avgjør selv plasseringen av praksis i studieforløpet. I løpet av praksisperioden vurderes den enkeltes skikkethet for sykepleieryrket. Fullført utdanning gir rett til å praktisere som sykepleier. Et nasjonalt råd for helsepersonell autoriserer og opprettholder et register over autorisert helsepersonell. Krav til autorisasjon som sykepleier i Finland er fullført sykepleierutdanning.

Opptakskravet til sykepleierutdanningen er enten *studentexamen*, *grunnleggende yrkesexamen* eller tilsvarende (se punkt 4.1). Hver utdanningsinstitusjon kan selv bestemme hvilke seleksjonskriterier de vil ha.

Styring og regulering av sykepleierutdanningen

Styringen og reguleringen av høyskolene i Finland er tidligere generelt beskrevet (se punkt 4.1). Høyskolene har stor grad av autonomi. Tidligere ble sykepleierutdanningen i Finland regulert av en rammeplan. Etter høyskolereformen utarbeider utdanningsinstitusjonene selv studieplan for sin sykepleierutdanning. Sykepleierutdanningen i Finland reguleres i dag av minimumsstandarder for kunnskap og ferdigheter som utdanningsdepartementet har utformet. Også profesjonsorganisasjonene, Helsedepartementet, høyskolene og arbeidsgivere konsulteres i utarbeidingen av minimumskravene. Som medlemsland i EU følger Finland EUs direktiver for sykepleierutdanning og anbefalinger gitt av

Verdens Helseorganisasjon (WHO). Høgskolene utformer og velger innhold i den sykepleierutdanningen de tilbyr innenfor de internasjonale direktiv og de rammene minimumskravene setter.

Hittil har det vært årlige konsultasjoner angående målsettinger og resultater mellom utdanningsdepartementet og den enkelte utdanningsinstitusjon. Myndighetenes styring av sykepleierutdanningen, via disse konsultasjonene, foregår etter institusjonenes samlede prestasjoner. Gjennom konsultasjonene blir departementet og høgskolene blant annet overens om institusjonenes utdanningsoppdrag, mål for utdanningene og nødvendige ressursser myndighetene skal bevilge. Institusjonene får en samlet bevilgning og de har selv har ansvar for å fordele ressursene mellom de ulike utdanningsprogrammene de tilbyr. Fremover skal det foregå konsultasjoner mellom departementet og utdanningsinstitusjonene hvert tredje år.

4.3 Lærerutdanningen

Generelt om lærerutdanningen

Rundt 1970 ble lærerutdanningen i Finland et universitetsstudium. Det er 8 universiteter som gir lærerutdanning, syv finskspråklige og ett svenskspråklig. Lærere i grunnskolen er delt inn i klasselærere og faglærere³⁷. Klasselærerne underviser i hovedsak i 1-6 klasse og faglærerne i 7-9 klasse og i gymnaset.

For å bli klasselærer må en avlegge en høyere universitetseksamen med pedagogikk som hovedemne. Utdanningen tar fire år med 160 studieuker. Utdanningen omfatter grunn- og fagstudium i pedagogikk, fordypningsfag, valgfag og praksis. En klasselærer kan undervise i alle fagene i 1-6 klasse. I tillegg til *studenteksamen* (se punkt 4.1) kreves det for klasselærerutdanningen en inngangsprøve som omfatter en skriftlig prøve, en egnethetstest og et intervju. Klasselærerutdanningen er veldig populær og bare 15% av søkerne får tilbud om studieplass. Studiene er hovedsakelig delt inn i kurs og inneholder forelesninger, gruppeundervisning og selvstendig arbeid. I lærerutdanningen vektlegges en vitenskapelig tilnærming til undervisningsfagene. Praksisopplæring er en sentral del av all lærerutdanning. Praksisopplæring skjer i universitetenes praksisskoler, 13 i alt. Det går ca 8000 elever i praksisskolene. Hvert år er det over 3000 lærerstudenter som har praksis i disse skolene. Praksisskolene kalles også "normalskoler" fordi de også er ment å fungere som modeller for hva som er god undervisning. Praksisskolene er under oppsyn av lærerutdanningsinstitusjonene.

³⁷ Ämneslärare.

For å bli faglærer studerer en ved det fakultetet eller det utdanningsprogrammet det enkelte undervisningsfag hører inn under (på samme måte som andre universitetsstudier generelt). Den som er tatt opp til et utdanningsprogram søker separat til faglærerutdanningen. I tillegg til krav om *studentexamen* skjer opptakene på bakgrunn av egnethet og studieprogresjon. Faglærereksamen er en universitetseksamen og tar mellom fem og seks år med 160 eller 180 studieuker. Faglærereksamen forutsetter at 35 av studieukene er pedagogiske studier som omfatter pedagogikk, fagdidaktikk og undervisningspraksis. Selv om en ikke har søkt seg til faglærerutdanningen kan en bli faglærer etter endt universitetsstudium ved å fullføre spesielle lærerpedagogiske studier og bestå en egnethetstest. Denne lærerutdanningen er sammenlignbar med den norske adjunkt- og lektorutdanningen som består av en universitetsgrad og en ettårig praktisk pedagogisk utdanning (PPU).

Styring og regulering av lærerutdanningen

Styring og regulering av universitetene er tidligere generelt beskrevet (se punkt 4.1). Universitetene har stor grad av autonomi ved at hver institusjon bestemmer over innhold og undervisningsformer og utformer egne studieplaner for de studiene de tilbyr. Dette innebærer at det ikke finnes noen felles nasjonal rammeplan for lærerutdanningen i Finland slik som i Norge. Det som finnes av styringsdokumenter er *Förordning om examina och lärarutbildning på det pedagogiske området*³⁸. Denne ”forordningen” angir hvilke institusjoner som kan utdanne lærere, hvilke utdanninger som finnes på det pedagogiske området og hva disse utdanningene skal inneholde. Videre angis overordnede mål for lærerutdanningen og spesielle mål for de ulike typer lærerutdanninger, blant annet for klasselærere og faglærere. I tillegg omtales universitetenes ansvar for å fortløpende forbedre og kvalitetssikre valg av innhold, undervisning og eksamensformer. Universitetene pålegges også å godkjenne deler av tilsvarende utdanninger ved overgang fra en institusjon til en annen, enten det er deler av studier som er tatt nasjonalt eller internasjonalt. Hvert universitet skal selv konkretisere mål for, innhold i og utforming og valg av undervisningsmetoder i lærerutdanningen innenfor det rammeverket ”forordningen” setter.

I tillegg til forordningen må universitetene forholde seg til den nasjonale rammeplanen for grunnskolen som er utarbeidet av

³⁸ FINLEX (1999, november 19): *Nr 576/1995 Förordning om examina och lärarutbildning på det pedagogiska område* (online). - URL: <http://finlex.edita.fi/dynaweb/stp/1995fs>.

*Utbildningsstyrelsen*³⁹. Dagens rammeplan kom i 1994. I den nasjonale rammeplanen for grunnskolen defineres mål for og det sentrale innholdet i undervisningsfagene. I tillegg omtales prinsipper for elevvurdering. På kommunalnivå og skolenivå utarbeides skolenes egentlige læreplan med bakgrunn i den nasjonale rammeplanen. De fagene og emnene læreplanen skal omfatte bestemmes av grunnskoleloven. Utdanningsdepartementet bestemmer fagenes timestfordeling ved å presisere minimum antall uketimer for de forskjellige fagene.

4.4 Ingeniørutdanningen

Generelt om ingeniørutdanningen

I Finland gis det ingeniørutdanning ved fem universitet og 24 høyskoler. Ingeniørutdanning på universitetsnivå gis ved tre teknologiske universitet og ved to flerfakultetsuniversiteter. Ingeniørutdanning ved universitetene er normert til 5 år og gir tittelen *Diplomingeniör / M.Sc.* Ved høyskolene er ingeniørutdanningen normert til 4 år og gir tittelen *Ingeniör / B.Sc.* Ingeniørutdanningen ved universitetene kan sammenlignes med den norske sivilingeniørutdanningen. Ingeniørutdanningen ved høyskolene er mer praktisk og yrkesorientert enn universitetsutdanningen og er sammenlignbar med den 3-årige norske høyskoleingeniørutdanningen. De fleste høyskolene som tilbyr ingeniørutdanning legger stor vekt på kontakt med industri og det øvrige næringslivet. Den videre beskrivelsen av ingeniørutdanningen avgrenses til ingeniørutdanningen ved høyskolene.

Opptakskrav til ingeniørutdanningen er *studentexamen*, *grunnleggende yrkesexamen* eller tilsvarende (se punkt 4.1). Hver utdanningsinstitusjon kan selv bestemme hvilke seleksjonskriterier de vil ha.

I de siste årene har ca 70% av nye de studentene eksamen fra gymnaset, mens ca 30% har yrkesfaglig bakgrunn. Ingeniørutdanningen består av minimum et halvt års praksis, men flere av ingeniørutdanningene har ett års praksis. Praksisperioden foregår som regel i det tredje eller det fjerde studieåret. Fullført utdanning gir automatisk rett til yrkesutøvelse som ingeniør. Det er ingen tilleggskrav utover fullført utdanning for å bli godkjent som profesjonell ingeniør.

³⁹ Utbildningsstyrelsen ble grunnlagt i 1991 og arbeider med utvikling av undervisning og evaluering av undervisning. I tillegg har Utbildningsstyrelsen en rekke støttetjenester.

Antall ingeniørstudenter i Finland er høyt sammenlignet med andre OECD-land og er mer enn fordoblet i løpet av 90-årene. Etterspørselen etter ingeniører, særlig i IKT-industrien, er fremdeles veldig høy. Myndighetene skal legge frem en plan for utdanning og forskning for 1999-2004 i slutten av 1999. Det forventes at antall studieplasser innen ingeniørutdanningen vil fortsette å stige i årene fremover. Videre forventes det at det skal satses på å øke den matematiske og naturvitenskapelige kunnskapen på alle utdanningsnivå. I tillegg er det ønsket at utdanningen innen IT-feltet økes. Jenter er underrepresentert blant ingeniørstudenter, og det diskuteres hvordan en kan øke antallet kvinnelige ingeniørstudenter.

Styring og regulering av ingeniørutdanningen

Styring og regulering av høyskolene i Finland er generelt beskrevet foran (se punkt 4.1). Høyskolene har stor grad av autonomi ved at hver enkelt bestemmer over innhold og undervisningsformer og utformer egne studieplaner for de studiene de tilbyr. Dette innebærer at det ikke finnes noen nasjonal rammeplan for ingeniørutdanningene slik som i Norge. Det som finnes av styringsdokumenter er et dekret om nivået på ingeniørutdanningen ved høyskolene⁴⁰. I dette dekretet defineres ingeniørutdanningens oppbygning og overordnede målsetting. Institusjonene selv planlegger og organiserer selve utformingen av ingeniørstudiet.

Hittil har det årlig foregått konsultasjoner mellom departementet og utdanningsinstitusjonene angående resultater og målsettinger for institusjonene. Myndighetenes styring av ingeniørutdanningen, gjennom disse konsultasjonene, skjer etter institusjonenes samlede prestasjoner. Gjennom disse konsultasjonene blir myndighetene og høyskolene blant annet overens om institusjonenes utdanningsoppdrag, mål for utdanningene og nødvendige ressurser myndighetene skal bevilge. Institusjonene får en samlet bevilgning og institusjonene har ansvar for å fordele sine ressurser mellom de ulike utdanningsprogrammene de tilbyr. Fremover skal konsultasjoner mellom departementet og utdanningsinstitusjonene foregå hvert tredje år.

Internasjonale standarder spiller en viktig rolle i utforming av ingeniørutdanningene i Finland. Betydningen av internasjonale standarder er økende i forbindelse med studentenes økende mobilitet og den europeiske integrasjonen. Finsk ingeniørutdanning er med i FIANIs register (se punkt 2.4). Flere av ingeniørutdanningsinstitusjonene i Finland er medlem av SEFI (se punkt 2.4).

⁴⁰ The decree on polytechnic level engineering degrees.

5 Nederland

5.1 Høyere utdanning i Nederland

Generelt om høyere utdanning

Høyere utdanning i Nederland inkluderer både universitetsutdanning⁴¹ og høyere yrkesrettet utdanning i høgskolene (HBO-institusjoner)⁴². Ved siden av ett åpent universitet⁴³ er det 13 universiteter og 57 høgskoler. Det er både offentlige og private høyere utdanningsinstitusjoner. De kan være godkjente og fullfinansiert av myndighetene eller bare godkjente. Alle de høyere utdanningsinstitusjonene er gjenstand for de samme kvalitetskrav og gir studentene rett til stipendier og lån.

Universitetene forbereder studentene for selvstendig vitenskapelig arbeid i akademisk eller profesjonell setting. Høgskolene er konsentrert om anvendt vitenskap og skal bidra til å utvikle ferdigheter som trengs for praktisk anvendelse i en bestemt profesjon av lavere grad. Praktisk erfaring er en viktig del av høgscoleutdanningene. Lengden på praksisperioden varierer fra 6 til 10 måneder alt etter hvilken utdanning det dreier seg om. Lærer-, sykepleier- og ingeniørutdanning tilbys ved høgskolene. Et studieår består av 42 studieuker og gir 42 poeng. Alle høgscoleutdanningene gir 168 poeng og er normert til 4 år. Ved alle høgskolene er det første året et orienteringsår. Ved utdanninger som er beslektede, er ofte dette første året felles.

I de senere årene har det foregått en sammenslåing av høgskolene (HBO-institusjoner). Denne sammenslåingen pågår fremdeles. Tidligere var det rundt 400, i dag er det 57. Alle høgskolene er medlem av et høgscoleråd⁴⁴. Rådets hovedoppgaver består i å være interesseorganisasjon for høgskolene ved å drive lobbyvirksomhet overfor myndighetene. Rådet har videre ansvaret for kvalitetssikring av institusjonene, hvert sjetten år gjennomgås studieprogrammene. Høgscolerådet er også arbeidsgiverorganisasjon for medlemsinstitusjonene. Det er stor mangel på kvalifisert arbeidskraft i Nederland, rådet bruker mye tid på denne problematikken.

⁴¹ Wetenschappelijk onderwijs, WO.

⁴² Hoger beroepsonderwijs, HBO.

⁴³ Det åpne universitetet tilbyr både akademisk og høyere yrkesrettet utdanning til de som ønsker å ta utdanning, men som ønsker å gjøre det på deltid utenom regulære undervisningsopplegg.

⁴⁴ HBO-raad.

Opptakskravene til høyere utdanning kan oppnås via ulike veier og varierer mellom ulike typer institusjoner. Ved det åpne universitetet er det ingen opptakskrav utenom at minimumsalderen er 18 år.

For å oppnå studiekompetanse ved universitetene er det vanligste å ta universitetsforberedende videregående utdanning⁴⁵. Andre måter å oppnå studiekompetanse til universitetet er å ta en ettårig utdanning fra en høyskole, bestå en opptaksprøve eller ha utdanning fra utlandet som tilsvarer ett av disse kravene.

Opptakskravene til høyskolene er enten *HAVO-diploma* eller en lengre yrkesrettet utdanning på lavere nivå⁴⁶. *HAVO-diploma* oppnås ved å fullføre 12 års utdanning hvorav 7 år er grunnskoleutdanning og 5 år videre utdanning. Elevene starter i grunnskolen allerede ved fire-femårsalderen. *HAVO*-utdanningen kan også tas gjennom voksenopplæring. Det finnes forskjellige yrkesrettede utdanninger på lavere nivå. De varierer blant annet i lengde. De lengste lavere yrkesrettede utdanningene, som består av 11 år med generell grunnutdanning og tre til fire år med yrkesrettet utdanning, gir studierett ved høyskolene. Også universitetsforberedende videregående utdanning gir studiekompetanse til høyskolestudier.

Styring og regulering av høyere utdanning

De fleste kursene innen høyere utdanning er underlagt Utdanningsdepartementet⁴⁷. Det finnes også høyere utdanninger som er andre ministeres ansvar, for eksempel er sykepleierutdanningen underlagt Helsedepartementet⁴⁸.

Fra august 1993 overtok en ny felles lov for høyere utdanning og forskning⁴⁹. Tidligere var universitetene og høyskolene styrt av forskjellige lover⁵⁰. I den nye loven har de enkelte institusjonene fått en mye større autonomi når det gjelder forvaltning av økonomi og læreplanarbeid. Den nye loven gir et rammeverk som institusjonene kan operere innenfor. Det finnes et undervisnings- og eksaminasjonsreglement for hvert enkelt studium. Dette reglementet angir standarder for 70% av

⁴⁵ Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, VWO.

⁴⁶ MBO, middelbaar beroepsonderwijs.

⁴⁷ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

⁴⁸ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

⁴⁹ Wet op het hoer onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).

⁵⁰ Loven som styrte universitetenes virksomhet var *wet op het wetenschappelijk onderwijs (WVO, 1986)*. Loven som styrte høyere yrkesrettet utdanning var *wet op het hoger beroepsonderwijs (WHB, 1986)*. Loven som styrte det åpne universitetet var *wet op de open Wetenschappelijk onderwijs*.

de kvalifikasjoner studentene skal ha tilegnet seg ved endt utdanning. Det er den enkelte institusjons oppgave å i detalj bestemme fagets innhold med utgangspunkt i reglementet. For enkelte fag har rådet for høgsolen etter ønske fra sine medlemmer utarbeidet rammeplaner.

De enkelte utdanningsinstitusjonene er ansvarlige for kvaliteten og relevansen av de utdanningene de tilbyr og skal selv gjennomføre internevalueringer og kvalitetskontroll. Når det gjelder sentral styring og regulering av høyere utdanning, markerte lovendringen i 1993 et viktig skille. Etter 1993 har myndighetene gått vekk fra å styre gjennom å foreskrive til å fokusere på resultater. I dag er myndighetenes oppgaver begrenset til å finansiere, stimulere og retrospektivt overvåke/ha tilsyn med institusjonenes virksomhet. Fremdeles har myndighetene det overordnede ansvaret for effektiv fordeling av utdanninger i forhold til samfunnets behov. Høyere utdanning er i prinsippet åpent for alle som har nødvendige adgangskvalifikasjoner. Men utdanningsministeren kan begrense adgangen til bestemte studier.

Myndighetenes tilsyn med utdanningsinstitusjonene ivaretas av et eget organ for "utdanningsinspeksjon", *Educational Inspectorate*. Dette organets tilsyn med utdanningsinstitusjonene begrunnes ut fra at det både har en garantifunksjon og en stimuleringsfunksjon. Ved å ha tilsyn med utdanningsinstitusjonene kan myndighetene garantere at alle institusjonene har tilstrekkelig god kvalitet på sine studietilbud. Gjennom tilsynet kan myndighetene oppmuntre de enkelte institusjonene til å utvikle sitt eget system for kvalitetssikring.

Ansvarsområdet for utdanningsinspektoratet omfatter både utdanningenes innhold og organisering. Inspektoratet er en autonom organisasjon som ligger under Utdanningsdepartementets ansvarsområde. Inspektoratet er organisert etter region og utdanningssektor. Hver skole har sin egen permanente inspektør. Hver inspektør sitter inne med stor kunnskap innen et spesifikt utdanningsområde. Inspektørene har også et nettverk av kolleger og utenforstående rådgivere de kan søke råd hos. Mange av inspektørene har selv arbeidet som lærere og er erfarne innen administrative forhold på det utdanningsfeltet de inspiserer.

Utdanningsinspektørens hovedoppgaver består i tilsyn, evaluering, lederskap og rapportering. Tilsynsoppgavene går ut på å vurdere om den enkelte institusjon utøver sin virksomhet i overensstemmelse med de retningslinjer som er gitt av myndighetene. Dette er spesielt relevant for Utdanningsdepartementet som råder over en rekke økonomiske virkemidler og sanksjonsordninger. Evalueringsoppgavene berører utdanningens status. I forbindelse med evalueringene sees det på de enkelte institusjoners gjennomføring av de utdanningene de tilbyr og hvordan kvalitetsnivået er på det utstyr som brukes i utdanningene. Videre innebærer evalueringsoppgavene en vurdering av i hvilken grad

spesifikke lover og reguleringer er praktisk gjennomførbare. Den informasjonen inspektørene samler på bakgrunn av sine evalueringer gir både skolene og myndighetene løpende innsikt i utdanningenes status. Det gir også signaler til myndighetene om de politiske retningslinjene bør opprettholdes eller om de bør endres. Inspektørens lederoppgave består av motiverende virksomhet som omfatter å fremme utvikling av utdanningssystemet, særlig området for kvalitetsstyring. Dette innebærer at inspektørene skal oppmuntre skolene til selv å finne løsninger på sine problemer. Institusjonene skal oppmuntres til kontinuerlig å vurdere og forbedre kvaliteten ved egen organisasjon og kvaliteten på egen utdanningsvirksomhet. Rapporteringsoppgavene består i inspektørens forpliktelse til, både etter forespørsel og på eget initiativ, å formidle all relevant informasjon angående utdanningenes status til myndighetene.

Hvert år sender institusjonene sine arbeids- og aktivitetsplaner inn til inspektoratet. Skolebesøk er en av hovedarbeidsoppgavene til en inspektør. Besøkene annonseres vanligvis på forhånd slik at skolene kan gjøre nødvendige forberedelser. Men også uanmeldte besøk forekommer når en skole er mistenkt for grove overtredelser, som for eksempel mange avlyste forelesninger. Hver skole får i gjennomsnitt besøk av en inspektør en gang i året.

Utdanningsdepartementet rådfører seg med inspektoratet om utdanningspolitiske temaer i relaterte saker. Hvert år gir inspektoratet ut en utdanningsrapport. I den rapporteres det til utdanningsministeren hvilken status landets utdanning har. Ministeren bruker denne rapporten til å begrunne sine prioriteringer overfor parlamentet.

5.2 Sykepleierutdanningen

Generelt om sykepleierutdanningen

I Nederland utdannes sykepleiere ved høyskolene. Sykepleierutdanningen er et fireårig fulltidsstudium. Praksis utgjør 36% av utdanningen. Det første året av sykepleierutdanningen må være gjennomført før en kan ha opplæring i praksis. Utover disse bestemmelsene er det utdanningsinstitusjonene som velger når i studiet studentene skal ha praksis. Ved de fleste høyskolene er praksis lagt til slutten av utdanningen. Noen høyskoler tilbyr en veksling mellom perioder med praksis og teoretiske studier.

Optakskrav til sykepleierutdanningen er enten videregående utdanning som leder til studier ved høyskolene, universitetsforberedende videregående utdanning eller en lengre yrkesrettet utdanning på lavere nivå (se punkt 5.1). Det er ingen andre egnethetsvurderinger av studentene utenom eksamen.

I Nederland er godkjente sykepleiere registrert i et nasjonalt register. Fullført sykepleierutdanning gir rett til å registreres i det nasjonale sykepleierregisteret.

Styring og regulering av sykepleierutdanningen

Høgskolene har stor grad av autonomi i utformingen av de enkelte studiene og i valg av utdanningens innhold. Hver høgskole bestemmer selv over innhold og opplæringsmetoder i de utdanningene de tilbyr. Allikevel er alle høgskolene blitt enige om at sykepleierutdanningen skal reguleres gjennom en rammeplan. Rammeplanen for sykepleierutdanningen er utarbeidet av høgskolerådet, utdanningsdepartementet, helsedepartementet og arbeidsgiverorganisasjoner innen helseomsorgen. Internasjonale standarder for sykepleierutdanning, og da særlig europeiske standarder, spiller en avgjørende rolle i utformingen av rammeplanen. Med bakgrunn i rammeplanen utformer den enkelte institusjon innhold og opplæringsformer for sykepleierutdanningen. Rådet for høgskolene setter også standarder for profesjonell sykepleiepraksis. Ved utforming av disse standardene tas det særlig hensyn til de behovene arbeidsgiverne i helsesektoren har. Profesjonsorganisasjoner konsulteres bare indirekte av arbeidsgiverne i helse- og omsorgssektoren. Det er myndighetene som regulerer oppretting av sykepleierutdanninger ved nye høgskoler. Rådet for høgskolene ønsker å utvide sin autonomi slik at de selv kan opprette nye sykepleierutdanninger ved høgskolene. Dette er i dag myndighetenes ansvar.

Myndighetene har tilsyn med alle utdanningsinstitusjonene minst en gang i året gjennom utdanningsinspektoratet (se punkt 5.1). Dette innebærer at utdanningsinstitusjonene kan pålegges å gjøre forbedringer og endringer i sine studietilbud. Hvis ikke dette etterkommes, kan myndighetenes økonomiske bevilgninger reduseres, eventuelt stoppes helt og godkjenning av institusjonen trekkes tilbake.

For tiden diskuteres det om sykepleierutdanningen burde være mer generell eller mer spesialisert ved at den deles inn i spesialfelt for intensiv pleie, graviditet og barnepleie, psykiatrisk omsorg og pleie av kronisk syke. Av andre ting på dagsorden kan nevnes at arbeidsmarkedet i Nederland er stramt og det er mangel på sykepleiere. Det diskuteres derfor om opptakskravene bør gjøres lavere slik at flere slipper inn på sykepleierstudiet.

5.3 Lærerutdanningen

Generelt om lærerutdanningen

I Nederland utdannes lærere både ved universitetene og ved høyskolene. Ved universitetene kan en etter å ha tatt en universitetsgrad ta et praktisk pedagogisk lærerkurs. Dette kvalifiserer til å undervise 12-18-åringene.

I Nederland går en ut av grunnskolen når en er 11-12 år. Fra en er tolv år finnes det ulike typer videregående utdanninger som forbereder til ulike yrker eller videre studier⁵¹. Frem til 1985 var førskolen og grunnskolen separert. Fra 1985 ble disse skolene integrert i en barneskole med elever fra 4-12 år. Før integrasjonen var førskolelærerutdanningen og grunnskolelærerutdanningen atskilt. Videre omtales grunnskolen i Nederland som barneskole for å understreke at den bare går opp til 12 år. Etter opprettingen av de nye barneskolene ble disse to utdanningene integrert i en lærerutdanning for barneskolen som gis ved høyskolene. Denne utdanningen er et fireårig fulltidsstudium. En kan også ta studiet på deltid. De som uteksamineres, er kvalifisert til å undervise i alle fag i aldersgruppene på barneskolenivå (4-12 år). De enkelte skolene kan bestemme at de vil ha spesialiserte lærere til å undervise i enkelte fag. I 1998 var det 38 høyskoler som utdannet lærere. Vitnemålet fra lærerutdanningen for barneskolen inneholder beskrivelse av hvilke studier en har tatt, om studiene ble tatt på heltid eller deltid, lengden på studiet og den akademiske tittel som er oppnådd. Praksis er en viktig del av lærerutdanningen. Omtrent en fjerdedel av utdanningen består av undervisningspraksis. Studentene velger praksis i de undervisningsområdene de i fremtiden ønsker å jobbe med. Allerede i første studieår starter første praksisperiode. Praksisen foregår i barneskolen og i spesialskoler hvor studentene jobber sammen med veiledningstjenesten i skolen.

Myndighetene har bestemt at studentene kan bruke det siste året av lærerutdanningen i barneskolen som "lærer under opplæring". Disse er ansatt på spesielle vilkår. Dette ble første gang utprøvd i skoleåret 1997/98 og har på eksperimentell basis blitt utvidet i skoleåret 1998/99. Over 1000 studenter deltar i forsøket. En lærer under opplæring gjør det samme som en vanlig lærer. Nivået på tilsyn er minimalt. Dette gjør

⁵¹ Det er en rekke ulike typer lavere videregående utdanninger for elever fra 12 år og oppover. Det finnes flere former for yrkesforberedende videregående utdanninger (middelbaar beroepsponderwijs). I tillegg skilles det mellom videregående utdanninger som leder til universitetsstudium fra 12-18 år (voorbereidend wetenschappelijk onderwijs), videregående utdanninger som leder til høyere yrkesrettede studier ved yrkeshøyskolene fra 12-17 år (hoger algemeen voortgezet onderwijs) og middelskole fra 12-16 år (middelbaar algemeen voortgezet onderwijs).

overgangen fra student til lærer mindre brå og gir institusjonene som utdanner lærere en nær kontakt med det som skjer av utvikling i skolen.

Opptakskrav til lærerutdanningen er enten videregående utdanning som leder til studier ved høyskolene, en lengre yrkesrettet utdanning på lavere nivå eller universitetsforberedene videregående utdanning (se punkt 5.1).

Styring og regulering av lærerutdanningen

Høyskolene har stor grad av autonomi i utforming av de enkelte studiene og valg av utdanningenes innhold (se punkt 5.1). Det finnes ingen lovfestet regulering av innholdet i lærerutdanningen utenom de prinsipper, strukturer og prosedyrer som er beskrevet i undervisnings- og eksamensreglementet. Der er det beskrevet hva studentene skal eksamineres i og 70% av de kvalifikasjoner de må oppnå før de uteksamineres. Resten er det opp til høyskolene å definere.

Institusjonene som utdanner lærere, opprettet i 1996, ble et styringsgruppe for lærerutdanningen (*Procesmanagement Lerarenopleidingen*) med den hensikt å reformere utdanningen og lage rammeplaner for lærerutdanningen, en med sikte på lærerutdanningen for barnetrinnet (4-11 år) og en for ungdomstrinnet (12-18 år). I 1998 var rammeplanene ferdigstilt. De er ment å være et nasjonalt grunnlag for en felles lærerutdanning. Begge planene er omfattende og tar for seg innhold og didaktikk for hvert enkelt fag studentene skal undervise i som fremtidige lærere. Videre er arbeidsprofiler og kompetansestandarder for nye lærere under utforming. Arbeidsprofiler inneholder generelle beskrivelser av de ferdigheter en erfaren lærer bør ha. Kompetansestandarder er basert på arbeidsprofiler og indikerer et minimum av krav som en nyutdannet lærer må oppfylle ved starten på sin yrkeskarriere. Disse standardene vil med tiden inkorporeres i lovfestede regler for styring av lærerutdanningen.

Myndighetene har gjennom utdanningsinspektørene tilsyn med alle utdanningsinstitusjonene minst en gang i året (se punkt 5.1). Dette innebærer at utdanningsinstitusjonene kan pålegges å gjøre forbedringer og endringer på sine studietilbud. Hvis ikke dette etterkommes kan myndighetenes økonomiske bevilgninger reduseres, eventuelt stoppes helt og godkjenning av institusjonen trekkes tilbake.

I forbindelse med forhold som kan virke styrende på høyskolenes utforming av lærerutdanningen kan det nevnes at grunnskoleloven⁵² fra 1998 definerer målsettingen for undervisningen i grunnskolen og inneholder bestemmelser for undervisningens innhold og kvalitet. Det

⁵² Wet op het primair onderwijs (WPO).

angis et minimum av hva som forventes av forståelse, kunnskaper og ferdigheter når elevene går ut av barneskolen. Men konkret valg av innholdet i undervisningen og opplæringsformer er ikke beskrevet.

Myndighetenes kvalitetskrav til profesjonell yrkesutøvelse som lærer er lærerutdanning enten fra en høyskole eller universitet. For tiden diskuteres det om det bør opprettes et eget register over kvalifiserte lærere.

5.4 Ingeniørutdanningen

Generelt om ingeniørutdanningen

Ingeniørutdanning kan tas ved både universitet og høyskoler. Ingeniørutdanning ved universitetet tar fem år og ingeniørutdanningen ved høyskolene varer i fire år. Ingeniørutdanningen ved universitetene er mest forskningsrettet og ingeniørutdanningen ved høyskolene mest yrkesrettet. Her begrenses omtalen av ingeniørutdanningen til høyskoleutdanningen. Lengde på og plassering av praksis i ingeniørstudiet varierer mellom høyskolene. Som regel varer praksisperioden i seks måneder.

Opptakskrav til ingeniørutdanningen er enten videregående utdanning som leder til studier ved høyskolene, universitetsforberedende videregående utdanning eller en lengre yrkesrettet utdanning på lavere nivå (se punkt 5.1).

Styring og regulering av ingeniørutdanningen

Høyskolene har stor grad av autonomi i utforming av innholdet i sine utdanninger (se punkt 5.1). Det som finnes av reguleringer for ingeniørutdanningen er nasjonalt foreskrevne standarder for kompetanse kvalifikasjoner; disse skal utgjøre 70% av de totale kvalifikasjoner studenten skal ha oppnådd ved endt utdanning. Standardene settes av høyskolerådet i samarbeid med arbeidsgiverorganisasjoner. Fagorganisasjonen for ingeniører er medlem av FEANI og flere av høyskolene som utdanner ingeniører er medlem av SEFI (se punkt 2.4). Ifølge rådet for høyskolene har ingeniørprofesjonen og internasjonale standarder liten innflytelse på utformingen av ingeniørutdanningene i Nederland. Derimot har arbeidsgiverorganisasjoner stor innflytelse.

Myndighetene har gjennom utdanningsinspektoret tilsyn med alle utdanningsinstitusjonene minst en gang i året (se punkt 5.1). Dette innebærer at den enkelte utdanningsinstitusjon kan pålegges å forbedre sin ingeniørutdanning hvis den ikke holder mål. Hvis ikke dette

etterkommes kan myndighetenes økonomiske bevilgninger reduseres, eventuelt stoppes helt og godkjenning av institusjonen trekkes tilbake.

For tiden diskuteres rådet for høyskolene om det bør utarbeides felles standarder/rammeplan for ingeniørutdanningen. Av andre forhold på dagsorden er spørsmålet om en skal innføre ordninger som gjør at høyskolenes ingeniørutdanning oppdateres etter industriens behov. Videre undersøkes det hvordan en kan finne nye kombinasjoner innenfor ingeniørfeltet som for eksempel medisinsk teknologi og human teknologi⁵³. Hvordan en kan gjøre ingeniørutdanningen mer attraktiv for ungdom er også et hyppig debattert tema.

⁵³ Human Technology.

6 Oppsummering og drøfting

I dette kapitlet vil først styring og regulering av lavere profesjonsutdanninger innen høyere utdanning generelt oppsummeres. Deretter oppsummeres styrings- og reguleringsformer for hver av utdanningene. Her nyanseres bildet i den generelle beskrivelsen noe. Til slutt oppsummeres og drøftes noen hovedtrender når det gjelder styring og regulering av høyere yrkesrettet utdanning.

6.1 Generelt om styring og regulering av høyere utdanning

Styringen og reguleringen av de tre lavere profesjonsutdanningene i Norge, England, Finland og Nederland foregår på ulike måter. De ulike former for styring som brukes i disse landene, kan grovt deles inn i tre:

1. Styring gjennom nasjonale rammeplaner.
2. Styring gjennom standarder for profesjongodkjenning og registrering i profesjonsregister.
3. Styring gjennom godkjenningsordninger og sanksjonsmuligheter overfor utdanningsinstitusjonene.

Tabell 1 gir en oversikt over hvilke av disse regulerings- og styringsformene hvert av landene har. Hvert av landene tar i bruk minst en av styringsformene, noen tar i bruk flere. I tillegg finnes det også andre forhold som er med på å regulere utdanningene og utøvelse av de enkelte yrkene. Dette går det nærmere inn på nedenfor i gjennomgangen av de enkelte utdanningene.

Styring gjennom rammeplaner innebærer at myndighetene fastsetter nasjonale rammer for innholdet i studiene. Rammeplaner spesifiserer mål, innhold og strukturering av utdanningen. Rammeplaner skal sikre en felles nasjonal faglig standard. De forenkler autorisasjonsprosedyrer og letter overgang mellom ulike utdanningsinstitusjoner. Rammeplaner forenkler også utveksling av studenter med utlandet og godkjenning av vitnemål.

Men bruk av rammeplaner som reguleringsform kan også innebære en del ulemper. Representanter for høyskolene i Norge fremhever at de nasjonale rammeplanene legger sterke føringer på høyskolenes undervisningstilbud og begrenser dermed høyskolenes handlingsrom. Det fremheves at styring ved hjelp av rammeplaner blant annet kan virke hemmende på initiativ og kreativitet, hindre ønskelig omstilling og hindre

effektive samordningstiltak som fellesundervisning. Det pekes også på at i en tid da kunnskap raskt foreldes har institusjonene behov for større frihet til å foreta endringer i de planer som styrer fagenes innhold og undervisning.

Tabell 1 Oversikt over bruk av styringsinstrumenter og reguleringsformer generelt for sykepleier-, lærer-, og ingeniørutdanningen i Norge, England, Finland og Nederland.

	Styringsinstrumenter og reguleringsformer		
	Nasjonale rammeplaner	Standard for profesjonsgodkjenning og registrering av godkjente yrkesutøvere	Godkjenningsordninger for etablerte utdanninger / sanksjonsmuligheter overfor utdanningsinstitusjonene
Norge	Brukes i alle høyere yrkesutdanninger av lavere grad		
England	Brukes i lærerutdanningen	Brukes i de tre omtalte utdanninger	Et eget kvalitetssikringsorgan gjennomgår all utdanning og pålegger forbedringer
Finland	Brukes ikke i dag, men ble brukt tidligere.		Bevilgninger delvis etter resultater og forhandlinger. Et eget råd for vurdering av høyere utdanning
Nederland	Brukes i sykepleier- og lærerutdanningen*		Et eget utdanningsinspektorat evaluerer alle utdanninger og godkjenner institusjonene hvert år

* Rammeplanen for lære- og sykepleierutdanningen i Nederland er initiert av høyskolene selv og er ikke utarbeidet av myndighetene. For ingeniørutdanningen har rådet utarbeidet standarder for kompetanse kvalifikasjoner.

I Norge styres de tre her omtalte høyere yrkesutdanningene gjennom nasjonale rammeplaner. England har nylig innført rammeplan for lærerutdanningen. I England diskuteres det om også en del helsefaglige utdanninger bør ha rammeplaner. Høyskolene i Nederland ble for et par år siden i fellesskap enige om å regulere sykepleier- og lærerutdanningen med rammeplan. Finland har tidligere hatt rammeplaner for høyere yrkesrettede utdanninger, men har på 90-tallet gått helt vekk fra det innen all høyere utdanning.

Styring gjennom standarder for profesjonsgodkjenning innebærer at den enkelte selv må kunne dokumentere at han/hun har de kunnskaper og ferdigheter som kreves for å kunne registreres som profesjonell yrkesutøver. Denne styringsformen skiller seg fra styring gjennom rammeplaner ved at profesjonsorganisasjonene ofte spiller en sterk rolle og dermed får stor påvirkningskraft på utformingen av utdanningene. Ved styring gjennom standarder må utdanningsinstitusjonene utforme sine

studier etter de krav standardene stiller for at de skal godkjennes som grunnlag for registrering som profesjonell yrkesutøver.

I England er det utarbeidet spesifikke standarder for alle de tre utdanningene for at en etter endt utdanning kan registreres i et spesifikt yrkesregister og gjennom det godkjennes som profesjonell og kvalifisert yrkesutøver. For ingeniørprofesjonen er denne registreringen frivillig og det er opp til utdanningsinstitusjonene om de vil følge standardene i utformingen av sin ingeniørutdanning. Hvis utdanningsinstitusjonene som utdanner ingeniører ikke følger standardene, utelukker de sine studenter fra å kunne la seg registrere.

Styring gjennom godkjenningsordninger og sanksjonsmuligheter innebærer at myndighetenes styring og regulering kommer i etterkant. Styringen foregår ved at myndighetene inspiserer og evaluerer institusjonenes utdanningsprogram, resultater og prestasjoner for å vurdere om de skal godkjennes, hva som eventuelt bør pålegges av endringer, og for å hjelpe den enkelte institusjon til å forbedre sitt utdanningstilbud. Myndighetenes makt ligger i at de kan gi belønninger i form av økte bevilgninger ved gode resultater eller innstille bevilgninger og stenge institusjoner som ikke holder mål. Myndighetene får på denne måten en god oversikt over utdanningsinstitusjonenes faktiske status.

Myndighetene i Nederland legger stor vekt på denne typen styring. De har et eget inspektorat for utdanning (Educational Inspectorate) som jevnlig inspiserer, evaluerer, godkjenner og følger opp alle utdanningsinstitusjoner. I England har et eget kvalitetssikringsorgan (Quality Assurance Agency) en lignende rolle. I Finland foregår en lignende form for regulering av høyere utdanning ved at deler av bevilgningene til de høyere utdanningsinstitusjonene vurderes etter hvilke resultater de kan vise til. For høyskolene i Finland foregår det i tillegg forhandlinger mellom myndighetene og de enkelte utdanningsinstitusjonene om hva det kan forventes av institusjonene og størrelsen på myndighetenes bevilgning. Finland har også et råd for evaluering av høyskolene (Rådet för utvärdering av högskolerna) som blant annet skal hjelpe universitetene og høyskolene med å komme i gang med egnevaluering og som kan foreslå tiltak for forbedringer.

Både styring gjennom rammeplaner og styring gjennom standarder for profesjongodkjenning regulerer utdanningenes innhold i forkant. Styring gjennom godkjenningsordninger og sanksjonsmuligheter er derimot styring i etterkant. Ut fra tabell 1 ser en at myndighetene i Norge legger vekt på å regulere og styre høyere yrkesutdanninger i forkant, at England benytter begge styringsformene og at Finland og Nederland legger hovedvekten på regulering og styring i etterkant.

6.2 Styring og regulering av sykepleier-utdanningen

Alle fire landene regulerer både hvilken kompetanse de som kan kalle seg sykepleiere må ha og utdanningene som fører til denne tittelen. Men detaljeringsgraden og formen på reguleringen av sykepleierutdanningen varierer. I tabell 2 oppsummeres hvilke styringsinstrumenter og reguleringsformer de enkelte landene har for sykepleierutdanningen.

Tabell 2 Oversikt over bruk av styringsinstrument og reguleringsformer i sykepleierutdanningen i Norge, England, Finland og Nederland.

Styringsinstrumenter og reguleringsformer	Norge	England	Finland	Nederland
Nasjonale rammeplaner	X			X*
Minimumskrav til utdanningene			X	
Standarder for profesjongodkjenning		X		
Autorisasjon / registrering	X	X	X	X
Beskyttet yrkestittel	X	X	X	X
Godkjenningsordninger for etablerte utdanninger / sanksjonsmuligheter overfor utdanningsinstitusjonene		X	X	X
Internasjonale standarder	X	X	X	X

X betyr at dette styringsinstrumentet / denne reguleringsformen er i bruk..

* Rammeplanen for sykepleierutdanningen i Nederland er initiert av høgskolene selv og er ikke utarbeidet av myndighetene.

Av tabell 2 ser en at alle landene har en eller annen form for regulering i forkant. Men det varierer hvor detaljert denne styringen er. Norge og Nederland har rammeplan for sykepleierutdanningen. I Norge er det myndighetene som utarbeider planen. I Nederland har høgskolerådet, som er et samarbeidsorgan for høgskolene, tatt initiativ til at sykepleierutdanningen skal reguleres av en rammeplan. Høgskolerådet har det avgjørende ordet i utarbeidingen av rammeplanen. I dag styres sykepleierutdanningen i England i forkant av de standardene profesjonsorganisasjonen har satt for profesjongodkjenning, men det er under vurdering om det også skal utarbeides en rammeplan for sykepleierutdanningen. I Finland har en gått bort fra å regulere sykepleierutdanningen med rammeplan og i stedet har utdanningsdepartementet utarbeidet minimumskrav for kunnskap og ferdigheter som skal erverves i løpet av studiet.

Det er bare i Norge at sykepleierutdanningen ikke er gjenstand for styring i etterkant gjennom spesifikke godkjennings- og

sanksjonsordninger. I Nederland er det et eget inspektorat for utdanning og i England et eget kvalitetssikringsorgan. I Finland forhandler den enkelte høyskole jevnlig med myndighetene om hvilke målsettinger utdanningene skal ha og hvilke resultater som forventes av institusjonene. Myndighetenes økonomiske bevilgninger settes ut fra disse kontraktene og virksomhetens resultater.

Alle landene følger internasjonale krav til sykepleierutdanningen, noe som innebærer en regulering og gjensidig godkjenning av hverandres utdanninger. Alle landene har autorisasjonsprosedyrer for godkjenning av sykepleiere og kravet for å autoriseres som sykepleier er fullført sykepleierutdanning.

6.3 Styring og regulering av lærerutdanningen

Myndighetene i alle fire landene har en eller annen form for regulering av lærerutdanningen og av hvilken kompetanse undervisningspersonalet i grunnskolen skal ha. Men både detaljeringsgraden og formen på styringen varierer. I tabell 3 angis hvilke styringsinstrumenter og reguleringsformer de enkelte landene har for lærerutdanningen og for profesjonsutøvelsen.

Tabell 3 Oversikt over bruk av styringsinstrumenter og reguleringsformer i lærerutdanningen i Norge, England, Finland og Nederland.

Styringsinstrumenter og reguleringsformer	Norge	England	Finland	Nederland
Lovgivning som angir hvilke kvalifikasjoner / hvilken utdanning undervisningspersonalet skal ha	X	X	X	X
Nasjonal rammeplan for lærerutdanningen	X	X		X*
Eksamensforordninger			X	
Egnethetsvurderinger av studenter før opptak		X	X	
Prøveordning før en endelig godkjennes som lærer		X		
Standarder for profesjongodkjenning		X		
Registrering i profesjonsregister		X		
Fastsetting av grunnskolens målsetting og innhold i en nasjonal læreplan / rammeplan for grunnskolen	X	X	X	
Godkjenningsordninger for etablerte utdanninger / sanksjonsmuligheter overfor utdanningsinstitusjonene		X	X	X

X betyr at dette styringsinstrumentet / denne reguleringsformen er i bruk.

* Rammeplanen for lærerutdanningen i Nederland er initiert av høyskolene selv og er ikke utarbeidet av myndighetene.

Av tabell 3 ser en at alle landene styrer og regulerer lærerutdanningen i forkant, om enn i varierende grad. I Norge, England og Nederland reguleres lærerutdanningen av omfattende rammeplaner. I Norge er det lange tradisjoner med rammeplaner, mens England og Nederland nylig har innført rammeplan for lærerutdanningen. I Norge og England er det myndighetene som har bestemt at lærerutdanningen skal styres gjennom en rammeplan, mens rammeplanen for lærerutdanningen i Nederland er utarbeidet på initiativ fra utdanningsinstitusjonene. Rammeplanene i alle landene er omfattende og detaljerte. Finland har hatt rammeplan for lærerutdanningen, men har gått bort fra det for få år siden. I Finland setter en eksamensforordning krav til avgangsstudentenes kompetanse, kunnskap og ferdigheter. Denne eksamensforordningen er langt fra så detaljert som rammeplanene for lærerutdanningen i Norge, England og Nederland.

Opptakskravene til lærerutdanningen varierer mellom landene. England og Finland har de strengeste opptakskriterier hvor egnethet for yrket blir evaluert i forkant av opptak. England har også strenge standarder for endelig godkjenning som lærer ved at en nyutdannet lærer følges opp, vurderes og evalueres hele det første yrkesaktive året. Etter et års praksis avgjøres det om den enkelte skal godkjennes som kvalifisert lærer. De som er godkjent som lærere i England registreres i et register over kvalifiserte lærere.

Nasjonal regulering av grunnskolen kan indirekte være med på å styre institusjonenes valg av innhold i lærerutdanningen. I Norge og England underviser lærerne i en skole hvor lærestoffet er sentralt bestemt i en nasjonal læreplan. I Finland er grunnskolens innhold regulert av en nasjonal rammeplan hvor det lokalt skal utformes læreplaner på bakgrunn av denne. Nederland har ingen læreplan eller rammeplan for grunnskolen som fastsetter innhold og opplæringsformer. Men i Nederland angir grunnskoleloven minimumskrav til hva som forventes av forståelse, kunnskaper og ferdigheter hos elevene ved endt grunnopplæring.

I Norge er den gjeldende læreplanen for grunnskolen svært detaljert angående innhold som skal dekkes i hvert fag på hvert trinn i grunnskolens utdanning. Når grunnskolen reguleres av en detaljert nasjonal læreplan, i hvilken grad vil da institusjonene som utdanner lærere ta hensyn til dette i sin utforming av lærerutdanningen? Det har vi ikke noen oversikt over for de ulike landene. Motsynspunkter melder seg også, det å utdanne lærere er mer enn bare å lære dem å undervise etter den konkrete læreplanen grunnskolen for tiden har. Yrkeskarrieren som lærer vil kanskje strekke seg over de neste 40 årene. Dessuten kan det hevdes at et viktig formål for lærerutdanningen er at den skal gi studentene innsikt i overordnede prinsipper når det gjelder læring, undervisning og fordypning i de enkelte fagområder. Slik skal studentene

rustes til selv å være i stand til å kunne planlegge, tilrettelegge, gjennomføre og evaluere egen undervisning i ulike temaer, også de som ikke er direkte berørt i egen utdanning.

I både England, Finland og Nederland finnes det godkjennings- og sanksjonsordninger som innebærer at utdanningstilbudet i lærerutdanningen evalueres med jevne mellomrom. Myndighetenes sanksjonsmulighet innebærer at de kan gi pålegg om endringer, lavere bevilgninger eller eventuelt stengning av institusjonen. En slik regulering i etterkant, som kan få alvorlige følger for institusjonen hvis lærerutdanningen ikke holder mål, finnes ikke i Norge.

6.4 Styring og regulering av ingeniørutdanningen

Myndighetene i alle de fire landene styrer og regulerer ingeniørutdanningen på en eller annen måte. Men detaljeringsgraden og formen på styringen varierer. I tabell 4 gis det en oversikt over ulike styringsinstrumenter og reguleringsformer som påvirker institusjonenes utforming av ingeniørutdanningen.

Tabell 4 Oversikt over bruk av styringsinstrument og reguleringsformer i ingeniørutdanning av lavere grad i Norge, England, Finland og Nederland.

Styringsinstrumenter og reguleringsformer	Norge	England	Finland	Nederland
Nasjonale rammeplaner	X			
Kvalifikasjonsstandarder				X
Eksamensforordninger			X	
Standarder for profesjongodkjenning		X		
Registrering / autorisasjon		X		
Internasjonale standarder	X	X	X	
Godkjenningsordninger for etablerte utdanninger/sanksjonsmuligheter overfor utdanningsinstitusjonene		X	X	X
Arbeidsgiverorganisasjoner har stor innflytelse				X

X betyr at dette styringsinstrumentet / denne reguleringsformen er i bruk.

Av tabell 4 ser en at alle landene regulerer ingeniørutdanningen i forkant, om enn i varierende grad. Myndighetene har langt sterkere regulering av ingeniørutdanningen i forkant i Norge enn i de andre landene. Norge er det eneste av landene som bruker rammeplan i styring og regulering av

ingeniørutdanningen. Denne rammeplanen angir 75% av innholdet i ingeniørutdanningen. Resten er det opp til utdanningsinstitusjonen å definere. I Nederland har høyskolene i fellesskap utarbeidet kvalifikasjonsstandarder som stiller krav til 70% av de ferdigheter, kvalifikasjoner og den kompetanse avgangsstudentene skal ha oppnådd. I Finland finnes det et dekret som definerer ingeniørutdanningens utforming og oppbygning. I England styres og reguleres ingeniørutdanningen i forkant gjennom standarder utarbeidet av ingeniørprofesjonen selv. Institusjonene er riktignok ikke lovpålagt å følge disse standardene, men de blir ”straffet” hvis de ikke gjør det ved at deres studenter ikke får godkjent sin ingeniørutdanning når de eventuelt senere måtte ønske å bli registrert i det profesjonsregisteret som profesjonsorganisasjonen opprettholder.

Når det gjelder regulering og styring i etterkant er det bare Norge som ikke har ordninger for det. I både England, Finland og Nederland finnes det godkjenningsordninger og sanksjonsordninger som innebærer at utdanningstilbudet for ingeniørutdanningen evalueres med jevne mellomrom. Myndighetenes sanksjonsmulighet innebærer at de kan gi pålegg om endringer, lavere bevilgninger eller eventuelt stengning av institusjonen.

I tillegg til nasjonale krav til ingeniørutdanningen spiller også internasjonale standarder en viktig rolle for utformingen av ingeniørutdanningen. Alle de nasjonale fagorganisasjonene for ingeniører i de fire landene er medlemmer av FEANI⁵⁴. Flere av landenes utdanningsinstitusjoner er medlem av SEFI⁵⁵. Disse to organisasjonene er med på å fremme internasjonale standarder for ingeniørutdanningene i Europa. I de landene hvor profesjonen spiller en viktig rolle i utforming av standarder preger internasjonale standarder ingeniørutdanningen i langt større grad enn for eksempel lærerutdanningen. Også industriens krav setter sterkt press på utdanningsinstitusjonene når det gjelder valg av innhold og utforming av ingeniørutdanningen. Nederland skiller seg her ut fra de andre landene ved at fagorganisasjonen spiller en svak rolle i fastsetting av kvalifikasjonsstandarder for ingeniørutdanningen, mens arbeidsgiverorganisasjonene har stor innflytelse.

⁵⁴ FEANI er en europeisk organisasjonen for nasjonale ingeniørorganisasjoner (se avsnitt 2.4).

⁵⁵ SEFI er en europeisk organisasjon for utdanningsinstitusjoner og bedrifter (se avsnitt 2.4).

6.5 Noen hovedlinjer

Myndighetenes styrings- og reguleringsformer for de høyere yrkesrettede utdanningene vi her har sett på kan grovt deles inn i styring i forkant og styring i etterkant. Hvor detaljert reguleringen og styringen av høyere yrkesrettet utdanning er, varierer. Myndighetenes styring i forkant varierer alt fra bruk av nasjonale rammeplaner til eksamensforordninger. De enkelte dokumentenes detaljeringsgrad virker også inn på hvor regulert de enkelte utdanningene er. Rammeplanen for den norske ingeniørutdanningen er for eksempel på langt nær så detaljert som for lærerutdanningen. Også standarder for profesjonsgodkjenning virker styrende i forkant. Standardene for profesjonsgodkjenning fastsetter hva utdanningene må inneholde for å bli godkjent som grunnlag for registrering. I utarbeiding av disse standardene spiller profesjonsorganisasjonene en stor rolle.

Styring i etterkant innebærer at myndighetene har godkjenningsordninger og sanksjonsmuligheter overfor utdanningsinstitusjonene. Myndighetene gjennomfører da jevnlig evalueringer av utdanningene og utarbeider forslag eller pålegg om endringer der det trengs. Disse følges opp av sanksjoner hvis de ikke etterkommes.

I Norge er det omfattende bruk av rammeplaner i høyere yrkesrettet utdanning. Men denne styringen i forkant følges ikke opp av noen form for kontroll i etterkant. Ved bruk av rammeplaner alene uten noen form for oppfølging har myndighetene ingen garanti for at planene faktisk etterfølges. I Finland og Nederland er kontrollen i etterkant den dominerende reguleringsformen. Nederland har riktig nok rammeplaner og kvalitetsstandarder som regulerer utdanningene, men disse er ikke utformet av myndighetene, men er kommet til på bakgrunn av ønske fra utdanningsinstitusjonene. England er i en slags mellomposisjon hvor alle utdanningene i varierende grad styres både i forkant og i etterkant og hvor profesjonsorganisasjonene spiller en stor rolle i styringen i forkant.

Forholdet mellom andelen av private og statlige utdanningsinstitusjoner kan være en viktig faktor i forhold til myndighetenes bruk av styringsformer. I Norge er de statlige høyskolene dominerende innen de tre her omtalte utdanningene, mens det i de andre landene er overvekt av private utdanningsinstitusjoner. Men dette kan bare være en delvis forklaring. Myndighetenes politiske syn på sentral styring kontra institusjonell frihet spiller nok den største rollen. Ser en på Finland så er opprettingen av høyskolene en del av en reform som har ført med seg at en har gått bort fra en sterk sentral styring av høyere utdanning ved hjelp av rammeplaner. Det at høyskolene i Finland er private, kan sees som et uttrykk for samme politiske tankegang. I

Nederland hvor det er overvekt av private utdanningsinstitusjoner og institusjonene har stor autonomi, er mangfold et viktig stikkord i utdanningspolitikken. Det er også verdt å legge merke til at det landet hvor utdanningsinstitusjonene tradisjonelt sett har hatt størst autonomi, nemlig England, nå har innført eller er i ferd med å innføre sterkere sentral styring i forkant for en rekke utdanninger. Dette kan sees i sammenheng med skifte til Labour-regjering.

Myndighetene i Nederland har valgt å konsentrere sin regulering av utdanningene gjennom inspeksjon og godkjennings- og sanksjonsordninger. Men det ser ut til at de enkelte utdanningsinstitusjonene ønsker en samordning av utdanningene ut fra at de i fellesskap har utarbeidet rammeplaner for en del profesjonsutdanninger. Dette er en ganske annen situasjon en den vi har i Norge hvor flere representanter for høyskolene i Norge ønsker å avskaffe bruken av rammeplaner.

Det er verdt å legge merke til at det i alle landene er en eller annen form for sentral styring av utdanningene enten den skjer i forkant ved foreskriving av innhold eller i etterkant gjennom godkjennings- og sanksjonsordninger. Hvis en i Norge velger å fjerne rammeplanene, kan det bli et spørsmål om det ikke da er ønskelig å innføre andre former for regulering hvis myndighetene skal få noen form for oversikt over og kontroll med hva de enkelte utdanningene inneholder.

Et interessant utviklingstrekk er at alle de landene som her er omtalt, enten har endret styringsform i den senere tid, er i ferd med å endre styringsform eller diskuterer endringer.

Referanser

- Arbeidsdirektoratet (1999): *Mer utdanning? Yrkesorientering*. Oslo: Arbeidsdirektoratet.
- Askjem, Solveig (1996): *Helse- og sosialarbeideres yrkesroller*. Tano Aschehoug.
- Askjem, Solveig (1999): *Bruk av rammeplaner og andre styringsinstrumenter i høyere utdanning. Rammeplanenes omfang og detaljeringsgrad*. Norgesnetttrådet. NNR-sak: 25/99.
- Bernt, Jan Fridthjof (1996): *Lov om universiteter og høyskoler. Lov 12. Mai 1995 nr. 22. Med kommentarer*. Bergen: Alma Mater Forlag AS.
- Department for Education and Employment Publications (1999, november 19). *The Induction Period For Newly Qualified Teachers* (online). - URL: http://www.dfee.gov.uk/circulars/5_99/5_99a.doc
- Engineering Council (1999, november 23): *Standards and Routes to Registration. SARTOR. 3rd Edition 1997. Executive Summary* (online). - URL: <http://www.engc.org.uk/sartor/summary.htm>
- Engineering Council (1999, november 23). *Annual Report 1998* (online). - URL: <http://www.engc.org.uk/>
- Engineering Council (1999, november 23): *The Engineering Council* (online). - URL: <http://www.engc.org.uk/spotlight/about.htm>
- English National Board (ENB) for Nursing, Midwifery and Health Visiting (1999, desember 8). *ENB LINK Home Page* (online). - URL: <http://www.enb.org.uk/>
- English National Board (ENB) for Nursing, Midwifery and Health Visiting (1999, desember 8): *ENB Organisation and Administration* (online) - URL: <http://www.enb.org.uk/org-admi.htm>
- English National Board (ENB) for Nursing, Midwifery and Health Visiting (1999, november 19). *Standards for Approval of Higher Education Institutions and Programmes* (online). - URL: <http://www.enb.org.uk/sample.htm>

- European Commission (1998): *Education Training Youth. A guide to higher education systems and qualifications in the EU and EEA countries*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- The European Commission (1999, november 19). *Education Training Youth. A guide to higher education systems and qualifications in the EU and EEA countries* (online). - URL: <http://europa.eu.int/en/comm/dg22/socrates/erasmus/guide/default.html>
- Eurydice (1999, november 19). *Eurybase. The Information Network on Education in Europe*. (online). - URL: <http://www.eurydice.org/Eurybase/Files/dossier.htm>
- Fédération Européenne d'Associations Nationales d'Ingénieurs (FEANI) (1999, november 23): *FEANI – the voice of Europe's engineers* (online). URL: <http://www.feani.org/>
- FINLEX (1999, november 19). *Nr 576/1995 Förordning om examina och lärarutbildning på det pedagogiska området* (online). - URL: <http://finlex.edita.fi/dynaweb/stp/1995fs>
- The Finnish Association of Graduate Engineers (TEK) (1999, november 19). *The Finnish Association of Graduate Engineers (TEK)* (online). - URL: <http://www.tek.fi/palvelut/english/index.html>
- Finnish Higher Education Evaluation Council (1997): *Action plan for 1998-1999*. Helsinki: Edita.
- Foreign & Commonwealth Office: *Education and Training in Britain*. London: Foreign & Commonwealth Office.
- Gornitzka, Å., Huisman, J., Maassen, P., van Heffen, O., van de Maat, L. & Vossencteyn, H. (1996): *State steering models with respect to Western European higher education*. Draft version – August 1999. Upublicert.
- Her Majesty's Stationery Office (1999, november 19). *Nurses, Midwives and Health Visitors Act 1997 Chapter 24* (online). - URL: <http://www.hmso.gov.uk/acts/acts1997/1997024.htm#aofs>
- Higher Education Funding Council for England (HEFCE) (1999, november 19). *99/02 Higher Education in the United Kingdom (January)* (online). - URL: <http://www.niss.ac.uk/education/hefce/pub99/>
- Hovland, Grethe (1997): *Forkurs for ingeniørutdanning. Opptak, gjennomføring og overgang til ingeniørutdanning*. NIFU skriftserie nr. 2/97.

- Humphreys, John (1996): *English nurse education and the reform of the National Health Service*. Journal of Education Policy 1996, Vol 11, No. 6, 655-679.
- Hytönen, Juhani (1996): The Development of Modern Finnish Teacher Education. I Tella, S. (ed): *Teacher Education in Finland. Present and Future Trends and Challenges*. Helsinki: Department of Teacher Education & Vanta Institute for Continuing Education, University of Helsinki.
- Ingeniørutdanningsrådet (1996): *Høyere teknisk utdanning i Norge*.
- J M Consulting Ltd (1999, november 19). *The Regulation of Nurses, Midwives and Health Visitors. Report on a review of the Nurses, midwives and Health Visitors Act 1997*. Bristol. (online). - URL: <http://www.doh.gov.uk/nurview.htm>
- Karseth, Berit og Kyvik, Svein (1999): *Undervisningsvirksomheten ved de statlige høyskolene*. Delrapport nr 1. Evaluering av høyskolereformen. Norges forskningsråd.
- Kickert, Walter (1995): Steering at a Distance: A New Paradigm of Public Governance in Dutch Higher Education. *I Governance: An International Journal of Policy and Administration*. Vol 8, No. 1, Januar 1995 s. 135-157.
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Ingeniørutdanningsrådet (1996): *Rammeplan for ingeniørutdanning*. Gjøvik: KUF/Ingeniørutdanningsrådet.
- Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (1999, november 23): *Ot Prp nr 46 1997-98: Om lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)* (online). - URL: <http://odin.dep.no/repub/97-98/otprp/46/>
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1999, desember 14): *Ot prp nr 77 (1997-98) Om lov om oppheving av lov om lærerutdanning av 8. juni 1973 nr. 49 og endringer i enkelte andre lover* (online). - URL: <http://odin.dep.no/html/nofoalt/offpub/repub/97-98/otprp/77/>
- Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet (1999): *Rammeplan og forskrift for 4-årig allmennlærerutdanning*. Oslo: Norgesnetttrådet.
- Kohonen, Viljo & Niemi, Hannele (1996): Developing and Evaluating Teacher Education in Finland: Current Trends and Future Challenges. I: Tella, S. (ed): *Teacher Education in Finland. Present and Future Trends and Challenges*. Helsinki: Department of Teacher Education & Vanta Institute for Continuing Education, University of Helsinki.

- Kyvik, Svein (red) (1999): *Evaluering av høyskolereformen. Sluttrapport*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Luukkainen, Olli (1996): Teacher Education and University Training Schools. I: Tella, S. (ed): *Teacher Education in Finland. Present and Future Trends and Challenges*. Helsinki: Department of Teacher Education & Vanta Institute for Continuing Education, University of Helsinki.
- Ministry of Education (1998): *Higher Education policy in Finland*. Helsinki.
- Ministry of Education, Culture and Science, Information Department (1999, november 19). *Diversity and a guarantee* (online). - URL: <http://www.minocw.nl/waarborg/guaran/index.htm>
- Ministry of Education, Culture and Science, Information Department (1999, november 19). *Education News. Summaries of press releases July 1999. Fewer rules, more freedom* (online). - URL: <http://www.minocw.nl/english/press/e9907.htm>
- Ministry of Education, Culture and Science, Information Department (1999, november 19). *Education News. Background information The Education Inspectorate in the Netherlands: Number F-01-E* (online): <http://www.minocw.nl/english/backinfo/9604f01e.htm>
- Ministry of Health, Welfare and Sport (1999, november 19). *Working in the Dutch Health Sector* (online). - URL: http://www.minvws.nl/vo_index.asp?language=INTERNATIONAL&thema=10&subthema=203&keyword=
- Netherlands Ministry of Education, Culture and Science, Information Department (1999, november 19). *Education in the Netherlands* (online). - URL: <http://www.minocw.nl/english/edusyst/index.htm>
- NITO (1999, november 23): *Fakta om NITO* (online). - URL: <http://www.nito.no/fakta/>
- NITO (1999, november 23): *NITO taler ingeniørenes sak* (online). - URL: http://www.nito.no/medlemsfordeler/taler_sak.html
- Norgesnettrådet, Sekretariatet (1999): *Høgre utdanning i Storbritannia – noen utviklingstrekk*. Bruksnotat til rådets studietur 2.-4. juni 1999.
- Norsk Sykepleierforbund (1999, november 23). *Norsk Sykepleierforbund* (online). - URL: <http://www.nosf.no/nsf.html>
- OECD (1998): *Redefining Tertiary Education*. OECD

- Rådet for høyskoleutdanning i helse- og sosialfag (1998): *Rammeplan for 3-årig grunnutdanning i sykepleie. August 1987. Ajourført mars 1996.* Norgesnettrådets sekretariat.
- SEFI (1997): *Engineering Education in Europe.* Finland: European Society for Engineering Education.
- SEFI (1999, november 24): *SEFI European Society for Engineering Education. Hot Items* (online). – URL: <http://www.ntb.ch/SEFI/Index.html#Index>
- Sosial- og helsedepartementet (1999, november 23): *Ot Prp nr 13 1998-99: Om lov om helsepersonell m v (helsepersonelloven)* (online). – URL: <http://odin.dep.no/html/nofovalt/offpub/repub/98-99/otprp/13/index.htm>
- Teacher Training Agency (1999, september 17): *Framework For The Assessment Of Quality And Standards In Initial Teacher Training. July 1998* (online). - URL: <http://www.teach-tta.gov.uk/qaitt.htm>
- Teacher Training Agency (1999, september 17): *General information* (online). - URL: <http://www.gtrr.ac.uk/info.html>
- Teacher Training Agency (1999, september 17): *Graduate and Registered Teacher Programmes* (online). - URL: <http://www.teach-tta.gov.uk/teach/grtp/index.htm>
- Teacher Training Agency (1999, september 17): *Induction for Newly Qualified Teachers* (online). - URL: <http://www.teach-tta.gov.uk/inductio.htm>
- Teacher Training Agency (1999, september 17): *Preparing An Action Plan following an Ofsted inspection. Guidance for providers of initial teacher training* (online). - URL: <http://www.teach-tta.gov.uk/qaitt.htm>
- Teacher Training Agency (1999, september 17): *Training curriculum and standards for new teachers* (online). - URL: <http://www.teach-tta.gov.uk/natcur.htm>
- Teacher Training Agency: *Qualifications* (online). - URL: <http://www.teach-tta.gov.uk/teach/qualifications/c3main.html>
- Undervisningsministeriet (1995, november 19). *Plan för utveckling av utbildningen och av forskningen vid högskolorna för åren 1995—2000* (online). - URL: <http://www.minedu.fi/uvf/rkesu96.html>

- Undervisningsministeriet (1999, november 19). *Universiteten 1998* (online). - URL: <http://www.minedu.fi/julkaisut/universities/index.htm>
- United Kingdom Government & Engineering Council (1999, november 23): *Memorandum of Understanding between The United Kingdom Government and The Engineering Council 1997* (online). URL: <http://www.engc.org.uk/mou.htm>
- Utbildningsstyrelsen (1997, november 19). *EDUFI Finlands utbildningssystem* (online). - URL: <http://www.edu.fi/svenska/info/system/index.html>
- United Kingdom Central Council for Nursing, Midwifery and Health Visiting (1999, november 19). *The future of professional regulation* (online). - URL: http://www.ukcc.org.uk/future_of_professional_regulatio.htm
- United Kingdom Central Council for Nursing, Midwifery and Health Visiting (1999, november 23). *UKCC* (online). - URL: <http://www.ukcc.org.uk/>
- Aamodt, Per O. (1999). *Dimensjonering av høyere utdanning. Et komparativt perspektiv med særlig vekt på Storbritannia, Sverige og USA*. Oslo: NIFU. Rapport 10/98.

Informanter

Navn / Institusjoner:	Utdanning:
Solveig Askjem, Rådgiver i Norgesnettrådet, Fagavdelingen.	Sykepleierutdanningen i Norge
Jon Haakstad Rådgiver i Norgesnettrådet, Avdeling for kvalitetssikring og utvikling.	Lærerutdanningen i Norge
Ole Bernt Thorvaldsen Rådgiver i Norgesnettrådet, Avdeling for kvalitetssikring og utvikling.	Ingeniørutdanningen i Norge
Dr. Judith Secker CEng MBCS MIEE, Deputy Director, Engineers' Regulation, The Engineering Council.	Ingeniørutdanningen i England
Ms. Terttu Jaaskelainen Senior Adviser, Undervisningsministeriet.	Sykepleierutdanningen i Finland
Ms. Armi Mikkola, Counsellor for Education, Undervisningsministeriet.	Lærerutdanningen i Finland
Mr. Petteri Kauppinen, Senior Adviser, Undervisningsministeriet.	Ingeniørutdanningen i Finland
Mr Martin Odekerken, The Dutch Ministry of Education	Sykepleier-, lærer- og ingeniørutdanningen i Nederland.
Arian van Staa, Secretary HBO-raad.	Sykepleierutdanningen i Nederland
Marianne Leenderse, Secretary HBO-raad.	Lærerutdanningen i Nederland
Kees van Gageldonk, Secretary HBO-raad.	Ingeniørutdanningen i Nederland

Vedlegg 1

Regulation and steering of nurse education: questionnaire.

In Norway there is a discussion today on different ways of regulating and steering professional education. In Norway nurse training is regulated by a national core curriculum developed by the Ministry of Education.

NIFU is presently doing a research project for the government on steering and regulations of nurse education in several European countries. We define the term nurse education to cover nurse education in higher education institution(s). The main focus of interest is on the regulations and steering of the educational programmes of nurse training. We are especially interested in information about the kind of bodies (governmental and professional) that regulates and influence the steering and regulation of the education's content, subjects, extent (length of time), evaluations and also examinations and learning methods. We would appreciate if you would answer the following questions.

Questions about nurse education

1. What kinds of institutions educate nurses? (i.e. general, special, universities, colleges, polytechnics)
2. What are the requirements for admission?
3. How long (years) is nurse education intended to take?
4. Who decides the content of the educational programmes? (i.e. the institution, health department, ministry of education, others? who?)
5. Who decides the teaching and learning methods? (i.e. the institution, the government, others? who?)
6. Is there a national core curriculum or other kinds of national standards for educational programmes in nursing?
7. To what extent do the educational institutions have autonomy to decide about the content of courses and teaching and learning methods?
8. What is the extent of practice during the educational programme? (i.e. length of time in months)

9. When in the nurse education period does practice take place?

Questions about the regulations of nurse education

10. In what ways are nurse education programmes regulated? What kinds of bodies (i.e. department, professional organisation) participate in the regulation of the programmes and what are their roles?
11. How do larger principal reforms in nurse education take place? Who can take initiative to such changes?
12. When larger principal reforms are initiated, what kinds of bodies participate in the decision making processes (formally and informally)?
13. What are the educational institutions view on the relationship between local and central steering and regulation of the nurse training? (For example, do the institutions want more or less autonomy?)
14. To what extent do international standards play a role in the preparation of national standards or core curriculum?

Registration as nurse

15. Does completed education automatically give the right to practise as a professional nurse?
16. If not, is the transition from education to professional nurse regulated? (i.e. induction period, registering as a qualified nurse; other ways)
17. Do candidates go through any kind of testing for suitability as a nurse? Is there an induction period in advance, during the training period or shortly after graduation? Is this issue discussed at all today?
18. What bodies are setting the standards for professional practice? Does the profession in any way take part in setting such standards? If so, how?

Current discussions

19. What are the important questions discussed today relating to educating nurses?

Thank you for answering this questionnaire. We would appreciate if you could send the following documents in English: national core curriculum if existing, standards or other steering documents for this kind of education. If such documents exist on the web please give me the web addresses.

Vedlegg 2

Regulation and steering of teacher education: questionnaire.

In Norway there is a discussion today on different ways of regulating and steering professional education. In Norway initial teacher training is regulated by a national core curriculum developed by the Ministry of Education.

NIFU is presently doing a research project for the government on steering and regulations of initial teacher training in several European countries. We define the term initial teacher training to cover education(s) that lead to teaching positions in primary and lower secondary education. The main focus of interest is on the regulations and steering of the educational programmes of teacher training. We are especially interested in information about the kind of bodies (governmental and professional) that regulates and influence the steering and regulation of the education's content, subjects, extent (length of time), evaluations and also examinations and learning methods. We would appreciate if you would answer the following questions.

Questions about initial teacher training

1. What kinds of institutions educate initial teachers? (i.e. general, special, universities, colleges, polytechnics)
2. What are the requirements for admission?
3. How long (years) is initial teacher training intended to take?
4. Who decides the content of the educational programmes? (i.e. the institution, the government, others? who?)
5. Who decides the teaching and learning methods? (i.e. the institution, the government, others? who?)
6. Is there a national core curriculum or other kinds of national standards for initial teacher programmes?
7. To what extent do the educational institutions have autonomy to decide about the content of courses and teaching and learning methods?
8. What is the extent of practice in primary and secondary education during the educational programme? (i.e. length of time in months)

9. When in the initial teacher training period does practice take place?

Questions about the regulations of initial teacher training

10. In what ways are initial teacher training programmes regulated? What kinds of bodies (i.e. department, professional organisation) participate in the regulation of the programmes and what are their roles?
11. How do larger principal reforms in initial teacher training take place? Who can take initiative to such changes?
12. When larger principal reforms are initiated, what kinds of bodies participate in the decision making processes (formally and informally)?
13. What are the educational institutions view on the relationship between local and central steering and regulation of the initial teacher training? (For example, do the institutions want more or less autonomy?)
14. To what extent do international standards play a role in the preparation of national standards or core curriculum?

Registration as initial teacher

15. Does completed education automatically give the right to practise as a professional teacher?
16. If not, is the transition from training (education) to professional teacher regulated? (i.e. induction period, registering as a qualified teacher; other ways)
17. Do candidates go through any kind of testing for suitability as a teacher? Is there an induction period in advance, during the training period or shortly after graduation? Is this issue discussed at all today?
18. What bodies are setting the standards for professional practice? Does the profession in any way take part in setting such standards? If so, how?

Current discussions

19. What are the important questions discussed today relating to initial teacher training?

Thank you for answering this questionnaire. We would appreciate if you could send the following documents in English: national core curriculum if existing, standards or other steering documents for this kind of education. If such documents exist on the web please give me the web addresses.

Vedlegg 3

Regulation and steering of engineering education: questionnaire.

In Norway there is a discussion today on different ways of regulating and steering professional education. In Norway engineering education is regulated by a national core curriculum developed by the Ministry of Education.

NIFU is presently doing a research project for the government on steering and regulations of engineering education in several European countries. We define the term engineering education to cover engineer training in higher education institution(s). The main focus of interest is on the regulations and steering of the educational programmes of engineering education. We are especially interested in information about the kind of bodies (governmental and professional) that regulates and influence the steering and regulation of the education's content, subjects, extent (length of time), evaluations and also examinations and learning methods. We would appreciate if you would answer the following questions.

Questions about initial engineering education

1. What kinds of institutions educate engineers? (i.e. general, special, universities, colleges, polytechnics)
2. What are the requirements for admission?
3. How long (years) is engineer education intended to take?
4. Who decides the content of the educational programmes? (i.e. the institution, the government, others? who?)
5. Who decides the teaching and learning methods? (i.e. the institution, the government, others? who?)
6. Is there a national core curriculum or other kinds of national standards for educational programmes in engineering?
7. To what extent do the educational institutions have autonomy to decide about the content of courses and teaching and learning methods?
8. What is the extent of practice during the educational programme? (i.e. length of time in months)

9. When in the engineering education period does practice take place?

Questions about the regulations of engineering education

10. In what ways are engineering educational programmes regulated? What kinds of bodies (i.e. department, professional organisation) participate in the regulation of the programmes and what are their roles?
11. How do larger principal reforms in engineering education take place? Who can take initiative to such changes?
12. When larger principal reforms are initiated, what kinds of bodies participate in the decision making processes (formally and informally)?
13. What are the educational institutions view on the relationship between local and central steering and regulation of the engineering education? (For example, do the institutions want more or less autonomy?)
14. To what extent do international standards play a role in the preparation of national standards or core curriculum?

Registration as engineer

15. Does completed education automatically give the right to practise as a professional engineer?
16. If not, is the transition from education to professional engineer regulated? (i.e. induction period, registering as a qualified engineer; other ways)
17. Do candidates go through any kind of testing for suitability as an engineer? Is there an induction period in advance, during the education period or shortly after graduation? Is this issue discussed at all today?
18. What bodies are setting the standards for professional practice? Does the profession in any way take part in setting such standards? If so, how?

Current discussions

19. What are the important questions discussed today relating to educating engineers?

Thank you for answering this questionnaire. We would appreciate if you could send the following documents in English: national core curriculum if existing, standards or other steering documents for this kind of education. If such documents exist on the web please give me the web addresses.